

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PSIHOLOGIJO

JERCA ŠUBIC

**Dijaki, ki »fazanirajo«: njihova stališča in zaznave šolske
kulture**

Magistrsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Sonja Pečjak

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PSIHOLOGIJO

JERCA ŠUBIC

**Dijaki, ki »fazanirajo«: njihova stališča in zaznave šolske
kulture**

Magistrsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Sonja Pečjak

Ljubljana, 2020

Zahvala

Zahvalila bi se družini in prijateljem za vso podporo in ljubezen. Hvala, ker ste verjeli vame in me spodbujali v času študija.

Še posebna hvala tudi mentorici red. prof. dr. Sonji Pečjak za mentorstvo, nasvete, znanje in podporo, ki ga je predala pri študijskem procesu, še posebej pri pisanju zaključnega dela.

Hvala tudi vsem dijakom, profesorjem in vodstvom srednjih šol, ki so omogočili izvedbo raziskave.

Izvleček

V slovenskih srednjih šolah se v zadnjih tridesetih letih v večjem obsegu pojavlja iniciacijski obred sprejema novincev v srednje šole, ki poteka ob začetku novega šolskega leta in ga imenujemo fazaniranje. Poznamo uradno fazaniranje, ki ga organizira šola, in neuradno, ki ga izvajajo dijaki sami. Glede na značilnosti in potek fazaniranja, ga lahko uvrstimo v hazing, ki ima korenine v iniciacijskih obredih. Ti rituali omogočajo prehod posameznika iz ene skupine v drugo. V magistrski nalogi smo raziskali vidik dijakov izvajalcev fazaniranja, torej dijakov 4. letnikov srednjih šol. Osredotočili smo se na neuradno fazaniranje, pri čemer smo ugotavljali razširjenost tovrstnega početja, dejavnosti, ki jih nad novinci izvajajo starejši dijaki, njihova stališča do fazaniranja in zaznave šolske kulture v zvezi z njihovo aktivnostjo pri fazaniranju. V raziskavi je sodelovalo 366 dijakov, ki so bili izenačeni glede na spol, iz 14 slovenskih srednjih šol (od tega je bilo 7 srednjih strokovnih šol in 7 gimnazij). Povprečna starost dijakov je bila 18,48 let ($SD = 0,34$). Za namen raziskave smo uporabili Vprašalnik fazaniranja, Vprašalnik stališč do fazaniranja, Vprašalnik šolske klime pri medvrstniškem nasilju in del vprašalnika Moralne nezavzetosti. Ugotovili smo, da se pojav fazaniranja še vedno pojavlja v slovenskem srednješolskem sistemu (v 55 % uradno fazaniranje in v 100 % neuradno); da dijaki izvajalci najpogosteje izvajajo aktivnosti, ki spadajo v nedolžno fazaniranje, vendar pa je bilo prav tako prisotno fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje. Dijaki imajo pozitivna stališča do aktivnosti fazaniranja in menijo, da fazaniranje nima pomembnih posledic za novince. Ugotovili smo tudi, da je bilo na srednjih strokovnih šolah pomembno več aktivnosti fazaniranja kot v gimnazijah, prav tako pa je bila za strokovne šole tudi bolj značilna šolska kultura dopuščanja agresivnih stališč in razširjenosti draženja in trpinčenja.

Ključne besede: fazaniranje, hazing, iniciacijski obredi, dijaki, medvrstniško nasilje

Students who haze: their attitudes and perception of school culture

Abstract

In the last thirty years, Slovene high schools have seen the rise of a particular initiation rite involving the first year students that occurs at the beginning of a new school year called »fazaniranje«. There is an official event organised by a particular school but there is also an unofficial one carried out by senior students. Due to its characteristics and the whole process, it can be classified as a form of hazing which stems from initiation rites as well. The rituals enable an individual to transit from one group to another. The dissertation presents the research done on students who carry out this Slovene version of hazing, mainly senior high school students. The author focuses on the unofficial version and to what extent it happens. Furthermore, the author describes activities that are popular, the senior students' attitude towards these pranks and how they perceive school culture in the light of their active role when it comes to »fazaniranje«. 366 students attending 14 different Slovenian high schools, 7 vocational schools and other 7 general high schools, cooperated in the research and both sexes were equally represented. The average age was 18,48 ($SD = 0,34$). The author used several questionnaires, Questionnaire on »fazaniranje«, Questionnaire on attitudes, The School Climate Bullying Survey and a segment of Mechanisms of Moral Disengagement Scale. It was established that »fazaniranje« is still very much present in Slovene high schools (55 % the official version and 100 % the unofficial one). Moreover, the senior students who carry it out most often perform activities that can be seen as innocent; however, there are also many elements of bullying and peer violence. Senior students hold positive attitudes towards these activities and think that such experiences do not have any consequences for the new students. Based on the research it is clear that students attending vocational schools carry out more activities involving »fazaniranje« compared to general high schools and that they are more inclined to behave in an aggressive way, which leads to more teasing and harassment.

Keywords: hazing, initiation rites, high school education, students, bullying

Kazalo

Uvod	5
Zgodovinski pregled pojava hazing	6
Opredelitev in vloge pri hazingu/fazaniranju	7
Pregled pojavnosti hazinga po svetu in fazaniranja v Sloveniji	9
Vrste hazinga/fazaniranja in njegove posledice	10
Prepričanja o hazingu/fazaniranju	12
Moralna nezavzetost in hazing/fazaniranje.....	12
Vloga šole pri hazingu/fazaniranju.....	14
Raziskovanje fazaniranja v slovenskem prostoru	16
Problem magistrske naloge in hipoteze	17
Metoda	19
Udeleženci.....	19
Pripomočki	19
Vprašalnik fazaniranja (Pečjak in Pirc, 2019).....	19
Vprašalnik stališč do fazaniranja (Pečjak, 2016).....	20
Vprašalnik šolske klime pri medvrstniškem nasilju (Pečjak in Pirc, 2017)	21
Vprašalnik moralne nezavzetosti (Pečjak in Pirc, 2019)	21
Postopek	21
Rezultati.....	23
Opisni rezultati o uradnem in neuradnem fazaniranju	23
Preverjanje hipotez	27
H2: Pri dijakih izvajalcih bo najbolj pogosta oblika fazaniranja nedolžno fazaniranje.	30
H3: Učno manj uspešni dijaki bodo izvajali hujše aktivnosti fazaniranja (z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje) v večji meri kot učno uspešnejši dijaki. ..	31
H4: Fazaniranje v srednjih strokovnih šolah bo trajalo dlje časa, bo bolj resno, nasilno kot v gimnazijah. Hkrati bodo dijaki v programih srednjih strokovnih šol zaznavali slabšo šolsko kulturo pri medvrstniškem nasilju (več trpinčenja in dopuščanja agresivnih stališč).....	31
H5: Učno uspešni dijaki bodo imeli bolj negativna stališča do fazaniranja kot učno manj uspešni. Poleg tega bodo zaznavali, da se v šoli lahko v primeru nadlegovanja obrnejo na profesorje.	33
Razprava	34
Omejitve raziskave	39
Zaključki	40
Reference	42

Priloge.....	46
Vprašalnik fazaniranja	46
Soglasje udeleženca.....	53

Uvod

V slovenskih srednjih šolah se v zadnjih tridesetih letih vse bolj pojavlja iniciacijski obred, proces sprejema novincev v srednje šole, ki poteka septembra, ob začetku novega šolskega leta. V slovenskem prostoru tovrsten obred imenujemo fazaniranje¹. Gre torej za obliko iniciacijskih obredov, ki so v naši kulturi prisotni že dolgo, v takšni obliki pa v zadnjih treh desetletjih (Pečjak in Pirc, 2018).

V Sloveniji se kar 95 % učencev iz osnovne šole vpiše v srednješolsko izobraževanje (Statistični urad Republike Slovenije, 2017), kar pomeni, da je večina populacije novincev doživi obred fazaniranja. Poznamo uradno in neuradno fazaniranje. Uradno fazaniranje pripravi šola, navadno poteka kot prireditve, kjer so prisotni učitelji, vodstvo šole, novinci in dijaki višjih letnikov, predvsem četrtih. V uradni prireditvi sprejmejo novince, ki tako uradno postanejo dijaki srednje šole. Poleg uradnega fazaniranja se pojavlja tudi neuradno, ki ga navadno izvajajo starejši dijaki in pri katerem niso prisotni pedagoški delavci šole. Poteka v šoli ali zunaj nje in traja od nekaj ur do več dni. Pri slednjem se lahko zgodi, da mile oblike fazaniranja prerastejo tudi v medvrstniško nasilje in nevarno fazaniranje, ki zahteva ukrepanje policije. Statistični podatki v Sloveniji kažejo, da je policija na začetku šolskega leta 2017/2018 obravnavala več kot 30 primerov fazaniranja (Mlakar, 2017). Nekatere šole se že zavedajo morebitnih posledic tovrstnega početja in dijake na družbenih omrežjih nagovarjajo, naj novincev ne ponižujejo (Cerar, 2018).

Vsako leto se med učenci, učitelji, starši in tudi v širši skupnosti odpre razprava o fazaniranju. Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je prvič na ta problem odgovorne opozoril leta 2007. Leta 2013 je varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer v svoji kolumni izpostavila nesprejemljiv način izvajanja obreda sprejema novincev v srednje šole. Opozorila je, da je lahko z obredom dijakom kršena pravica do človekovega dostojanstva, v nekaterih primerih tudi pravica do varnosti oziroma telesne nedotakljivosti (Varuh človekovih pravic, 2013).

Na podlagi določil 49. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007) je ravnatelj šole pristojen za organizacijo, načrtovanje in vodenje dela šole ter v določenih primerih tudi za odločanje o vzgojnih ukrepih. Postopek izrekanja in vrste vzgojnih ukrepov za določene prepovedi in kršitve pa opredeljujejo Pravilniki o šolskem redu v srednjih šolah. Primeri, ko se nad dijaki prvih letnikov v okviru fazaniranja izvaja trpinčenje, izživiljanje ali drugi posegi v osebno in telesno nedotakljivost, spadajo med prepovedi in so najtežje kršitve, za katere se lahko izreče tudi najstrožje vzgojne ukrepe. Za uvedbo in vodenje postopka ugotavljanja kršitve, za katero je predvidena pogojna izključitev ali izključitev, je pristojen ravnatelj. V primeru najtežje kršitve, ki bi imela za posledico izključitev, se postopek lahko uvede in vodi kadarkoli v času izobraževanja dijaka.

---

¹ Pojem hazing predstavlja napomenko za različne iniciacijske obrede. Pod ta pojem sodi tudi fazaniranje, kot obred sprejema srednješolskih novincev. Pojem nima ustreznice v slovenskem jeziku, zato ga ohranjamo kar v prvotni različici, ko pišemo o iniciacijskih obredih nasploh.

Zgodovinski pregled pojava hazing

Angleški izraz hazing (ki predstavlja slovensko različico fazaniranja) ima korenine v različnih iniciacijskih obredih, ki so bili prisotni v družbi že stoletja. Ti rituali omogočajo prehod posameznika iz ene skupine v drugo oziroma prehod iz nižjega na višji socialni položaj. Iniciacijski obredi so prisotni v šolah. Izvirajo iz britanskih šol, razširili pa so se tudi v ZDA in drugod po svetu. Skozi zgodovino so bili pedagoški delavci v šolah v sklopu iniciacijskih obredov priča različnim aktivnostim, kot so fizične zlorabe, pretirano uživanje alkohola ter različne ponižujoče in nevarne aktivnosti. Te so služile kot obredi prehoda za številne mlade na prehodu v odraslost. Iniciacijski obredi niso prisotni samo na šolah, ampak tudi v športnih ekipah, orkestrih, vojski in drugih organizacijah (Sterner, 2008).

Začetek iniciacijskih obredov lahko beležimo že v času ustanovitve Platonove akademije v 4. stoletju pred našim štetjem (Nuwer, 1999). Namen teh obredov je bil pokoriti novince ter jih preko različnih nalog naučiti odličnosti. Osnovno prepričanje je bilo, da so novinci na univerzi nešolani in necivilizirani možje, ki morajo najprej postati uglajeni, s tem si lahko zaslužijo mesto na univerzi. Iniciacijski obredi so vključevali naloge, ki so pogosto poniževale novince, na primer prisiljeni so bili nositi oblačila, ki so jih postavila v neprijeten položaj. Tradicionalno so z iniciacijo končali, ko je novinec zaključil prvi letnik in je bil sprejet v skupino. To so zaključili s praznovanjem, kjer so na novo sprejeti člani plačali za jedačo in pijačo vseh prisotnih pri njihovem sprejemu (Nuwer, 1999).

Na ameriški fakulteti Harvard so sprejeli zakone, ki so narekovali novincem, kako se naj vedejo do študentov višjih letnikov. V njih je bilo zapisano, da naj novinci opravljajo obveznosti za študente višjih letnikov, so do njih vedno vljudni in ubogajo starejše. Na omenjeni fakulteti pa so tudi prvič kaznovali študenta, ki je izvajal hazing. Izključen je bil s fakultete, ker je fizično napadel novinca ter od njega zahteval osebno služabništvo. Kazen ni bila dokončna, saj je lahko obtoženi študent kmalu vrnil na univerzo. Dekana Harvarda, je namreč prepričal s tem ko se je pokesal za svoja dejanja (Sterner, 2008).

V 19. in 20. stoletju so se v anglosaškem svetu začele oblikovati bratovščine in posledično je porasel hazinga v teh skupinah. Vse več mladih, predvsem moških, je zapustilo svoje bližnje; v bratovščinah pa so uspeli vzpostaviti socialne in čustvene vezi z drugimi študenti. Bistvo hazinga je bilo, da se novinci naučijo spoštovanja, pravil in politike bratovščine. Zgodbe o teh obredih so pogosto študentom dale popačen in romantičen pogled na aktivnosti, ki so bile povezane z iniciacijo, zaradi česar so bili pripravljene prestati vse trpljenje, da bi bili sprejeti v skupino (Sterner, 2008). Zaradi hazinga se je zgodilo precej smrtnih nesreč, vendar pa jih do začetka 20. stoletja niso obravnavali resno. Širša javnost je nevarne posledice hazinga opazila šele, ko so ga pričeli raziskovalci in vodstvo fakultet odprto kritizirati. Poškodbe in smrtne nesreče so bile zaradi hazinga že tako pogoste, da so mediji uvedli nov izraz za tovrstne dogodke, to sta »smrt v bratovščinah« in »novinci, ki so bili močno poškodovani med iniciacijo«.

Danes si tudi študentske organizacije vse bolj prizadevajo, da bi našle nove načine, kako zmanjšati nevarne iniciacijske obrede. Sem spadajo predvsem aktivnosti, ki vključujejo prekomerno pitje alkohola, omamljanje, deprivacijo spanja in fizične zlorabe (Sterner, 2008).

Opredelitev in vloge pri hazingu/fazaniranju

Različni avtorji različno opredeljujejo hazing, vendar pa so temeljne značilnosti, po katerih ga lahko definiramo, podobne. S. Lipkins (2006) opredeli hazing kot proces, ki temelji na tradiciji, ta je uporabljena z namenom, da znotraj skupine posamezniki vzdržujejo hierarhijo. Hoover in Pollard (2000) tovrstne iniciacijske obrede opisujeta kot obliko medvrstniškega nasilja, obredi od posameznika zahtevajo, da sodeluje v aktivnostih, ki so lahko fizično in psihično zahtevne ter ponižajo posameznika ali pa so zanj celo nevarne. Nagrada za to je potem sprejem novincev kot uradnih članov določene skupnosti. Organizacija Fraternal Information and Programming Group (FIPG, 2013) označuje hazing kot kakršnokoli ustvarjeno situacijo, ki povzroča posamezniku duševno ali fizično neugodje, ga osramoti, vključuje nadlegovanje ali zasmehovanje.

Lundeen (2013) opozarja, da je hazing pereč problem pri novincih, ki si želijo postati del skupine in starejših, ki mislijo, da s tem vzpostavljajo ekipni duh. Mnogim se iniciacijski obredi ne zdijo sporni in jih zaznavajo precej lahkotno, saj menijo, da so neškodljivi. Odgovornost za hazing nosijo tudi pedagoški delavci. S tem, ko hazing obravnavajo resno in ukrepajo, še posebej na začetku šolskega leta, ko je večja verjetnost, da se pojavi, lahko pomembno prispevajo k njegovemu zmanjšanju. Lundeen (2013) piše, da je hazing kompleksen družbeni problem. Oblikuje ga dinamika moči v skupini ali organizaciji znotraj posebnega kulturnega konteksta. Pravilo hazinga je, da ga je deležen novinec. Takoj, ko je novinec sprejet s strani skupine, postane opazovalec in opazuje, kako so drugi novinci vključeni v tovrstne dejavnosti. Sčasoma opazovalec doseže višji status in moč ter postane izvajalec. Izvajalci izvajajo aktivnosti, ki so jih morali opravljati sami, ko so bili novinci. Počutijo se močne, saj imajo pravico in dolžnost, da prenašajo tradicijo. Zaznavanje hazinga je subjektivno, od posameznika je namreč odvisno, ali uvrsti neko aktivnost v hazing ali ne. Pogosto izvajalci ne zaznajo aktivnosti kot hazing, temveč to zaznajo kot gradnjo skupnosti. (Lundeen, 2013).

V slovenskih šolah je konceptu hazinga podobno fazaniranje, ki je uradno in neuradno. Tako pri uradnem kot pri neuradnem fazaniranju to izvajajo starejši dijaki, njihov namen pa pogosto ni samo sprejeti novince medse, temveč izvajati na njih določene dejavnosti, katerih osnovni motiv je znesti se nad šibkejšim (Pečjak in Pirc, 2018). Uradno fazaniranje je sprejem novincev, ki navadno poteka v obliki eno ali več urnega programa, ki se izvede v skladu z določenimi pravili, poleg dijakov pa se ga udeležijo tudi učitelji in drugo osebje v šoli. Kot omenjeno pa obstaja tudi neuradno fazaniranje, ki poteka v šoli in zunaj nje, lahko traja od nekaj ur do več dni. Fazanirajo starejši dijaki, pri čemer jim obred pogosto predstavlja priložnost, da se lahko znesejo nad šibkejšim. Če šola tega ne nadzira, lahko vodi to do medvrstniškega nasilja, kar pa lahko pusti resne posledice pri novincih. Posledično lahko govorimo o potencialno nevarni šolski kulturi, ki se razširja med srednješolci, še posebej zaradi dejstva, da šola oziroma učitelji zaznavajo obe obliki (uradno in neuradno) fazaniranja kot dva različna procesa. Odgovornost čutijo do primernega izvajanja uradnega fazaniranja, pri neuradnem fazaniranju pa te odgovornosti ne čutijo. Prav tako tega ne obravnavajo kot problem, ki ga mora reševati šola (Pečjak in Pirc, 2018).

Udeleženci pri hazingu/fazaniranju imajo – glede na različne aktivnosti – različne vloge. S. Lipkins (2006) jih je razvrstila med izvajalce, tarče in opazovalce. O enakih vlogah lahko

govorimo tudi pri fazaniranju, saj ga lahko uvrstimo v hazing. V nadaljevanju bomo bolj podrobno predstavili omenjene vloge.

Izvajalci so posamezniki, ki izvajajo hazing/fazaniranje in so praviloma starejši dijaki/študentje, ki so v svoji skupini (šoli) že dosegli določen socialni status. S. Lipkins (2006) piše, da so med izvajalci lahko dijaki/študentje, ki so v preteklosti že izvajali nasilje, in je tako hazing/fazaniranje samo druga oblika izvajanja nasilja. Med izvajalci pa so tudi dijaki/študentje, ki so bili v preteklosti žrtve hazinga/fazaniranja. Ti tako dobijo priložnost za maščevanje za škodo, ki so je bili deležni kot novinci, s tem ko prevzamejo vlogo izvajalca, se posvetujejo z izvajalci iz preteklosti. Lahko pa preko te vloge izrazijo agresivnost, maščevalnost in sadistične občutke, ki so del njihove osebnosti. Ena izmed razlag navaja tudi, da izvajalci niso zmožni občutiti empatije do žrtve. Lundeen (2013) pravi, da izvajalci hazinga aktivnosti pogosto izvajajo v okolju, kjer je večje število ljudi oz. skupina ljudi. Podpora skupine namreč omogoča izvajanje aktivnosti, saj s spodbujanjem in neukrepanjem sporoča, da se drugi člani skupine strinjajo z aktivnostmi, ki so dodeljene novincem.

Hazing/fazaniranje pa ne obstaja brez opazovalcev, ki pri aktivnostih ne sodelujejo aktivno, ampak s svojim prisostvovanjem, navijanjem in odobravanjem aktivnosti kažejo svojo podporo in omogočajo, da se hazing/fazaniranje lahko nadaljuje. Opazovalci pri hazingu/fazaniranju so lahko novinci, ki niso tarče ali pa starejši dijaki/študentje in predstavljajo navadno najbolj številčno skupino udeležencev. S. Lipkins (2006) je skupino opazovalcev razdelila na aktivne opazovalce, ki podpirajo aktivnosti izvajalcev s spodbujanjem, navijanjem, pritrdilnimi besedami in s tem še povečujejo agresivnost pri izvajalcih, in pasivne opazovalce, ki aktivnosti ne podpirajo, vendar pa se počutijo nemočne in ne ukrepajo. Pogosto se poistovetijo s tarčo, hkrati pa imajo občutke krivde, ker ne posredujejo in ne preprečijo aktivnosti. Lundeen (2013) poudarja, kako pomembno je, da opazovalci poročajo o hazingu/fazaniranju. S tem ko opazovalci izrazijo nestrinjanje z aktivnostmi, zmanjšajo moč izvajalcev in omogočijo prekinitev aktivnosti. S. Pečjak in T. Pirč (2018) v študiji, kjer sta raziskovali fazaniranje v Sloveniji, ugotavljata, da je imela skupina dijakov opazovalcev do fazaniranja najbolj negativna in najmanj pozitivna stališča, ko so opazovali aktivnosti. Dijaki-opazovalci so namreč poročali, da so se počutili neprijetno, prestrašeno in prizadeto. Aktivnosti v okviru fazaniranja pa so zaznali kot poniževanje dijakov novincev.

Tarče so na novo pridruženi člani, torej dijaki novici prvih letikov srednjih šol, ki še nimajo izoblikovanega socialnega statusa v skupini oziroma je njihov socialni status nižji, saj so se šele pridružili skupini. S. Lipkins (2006) pravi, da ni nujno, da se med hazingom/fazaniranjem tarče prepoznajo kot žrtve. Nenapisano pravilo je, da novinci ne izvajajo aktivnosti na drugih novincih. Ko iniciacijski obred preraste v medvrstniško nasilje ali celo nevarno fazaniranje, pa so novinci pogosto nemočni in imajo občutek, da nimajo nadzora nad situacijo (Lipkins, 2006). Pri fazaniranju novince, torej dijake prvih letnikov, poimenujemo *fazani*. V kontekstu opredelitve vlog pri hazingu lahko fazane umestimo v skupino tarč.

Pregled pojavnosti hazinga po svetu in fazaniranja v Sloveniji

Navadno ima vsaka šola v ZDA in po svetu napisana pravila glede hazinga (Lundeen, 2013) in od tam tudi izhaja največ raziskav o tem pojavu. Raziskave poročajo, da je 80 % mladih športnikov v ZDA izpostavljenih hazingu. Strawhurn (2016) poroča, da je bilo približno 73 % ameriških študentov-novincev vključenih v nedolžno obliko iniciacijskih obredov (klicanje za njimi, zapomniti so si morali nepomembne podatke ...). Manj kot 3 % študentov pa je bilo deležnih fizičnih oblik fazaniranja (npr. posameznik je bil zvezan z vrvo ali pa je bil prisiljen storiti nekaj). Campo s sod. (2005) je prikazal znatno nižjo prevalenco hazinga, saj je le 36 % študentov poročalo o udeležbi pri takih aktivnostih. Avtorji poročajo, da je bilo 12,4 % ameriških študentov žrtev hazinga, 6,7 % pa je bilo izvajalcev. V raziskavo so bili zajeti večinoma moški in člani športnih skupin. Raziskovalci so poročali, da je najbolj popularna aktivnost tekmovanje v pitju alkohola, druga pa deprivacija spanja. Pozitivnejše aktivnosti, povezane z izgradnjo skupnosti, kot so družbeno koristna dela, akademske zahteve in rekreacijsko športno udejstvovanje, pa veljajo bolj kot dopolnilo in ne kot nadomestitev za hazing. Geisert (2010) je ugotovil, da je bilo približno 70 % študentov atletov vključenih v iniciacijske obrede, Hoover in Pollard (2000) pa poročata, da je bilo 48 % dijakov, ki so bili vključeni v različne organizacije (npr. športne), izpostavljenih hazingu, delež študentov, ki so izkusili hazing je bil višji kot delež dijakov, in sicer 55 %. Allen in Madden (2008) sta v svoji študiji na ameriških univerzah ugotovila, da je bila več kot polovica študentov žrtev aktivnosti v okviru iniciacijskih obredov, predvsem pitja velikih količin alkohola, poniževanja, izolacije, deprivacije spanja in prisile v spolne aktivnosti. Zanimivo je, da v 95 % primerov študentje niso prepoznali vedenja kot neprimerne in posledično niso poročali odgovornim osebam v kampusu.

Strawhurn (2016) pripisuje te razlike različnim razlogom. Ena izmed razlag je, da tarče iniciacijskih obredov ne poročajo, kaj se jim je zgodilo, ker so prepričani, da bo to pripomoglo k večji povezanosti skupine, ali pa imajo tako močno potrebo po pripadnosti.

Lundeen (2013) izpostavlja pomembnost vedenja bratovščin ne glede na zapisana pravila in zakone. V primeru, da vodje, npr. kapetani, uživajo alkohol, je velika verjetnost, da bodo to delali tudi ostali člani, ne glede na to, kaj je zapisano v pravilih. Vodje so tako ključni člen tudi pri tem, kako bodo sprejeli nove člane. Če vodje menijo, da so iniciacijski obredi sprejemljivi in potrebni, je velika verjetnost, da bo prišlo do hazinga. Če vodje menijo, da hazing ni primeren in s svojimi prepričanji vplivajo na druge vrstnike v bratovščini, potem je to največje zagotovilo da do hazinga ne bo prišlo.

Lundeen (2013) piše, da se je hazing še posebej razširil v sestričinah, tj. v združbah deklet. Pri dekletih lahko vodi do depresije in problemov s samopodobo. Pri dekletih so rezultati raziskave pokazali, da je 68 % deklet v sestričinah izkusilo hazing z namenom sprejetja v organizacijo (Allen in Madden, 2008). Pri tem Cimino (2013) ugotavlja razlike med spoloma, dekleta stremijo k bolj nedolžnim oblikam hazinga.

Aktivnosti v okviru hazinga so različne, variirajo v resnosti in se gibljejo na kontinuumu od manj do bolj ogrožujočih. Na enem koncu kontinuumu so iniciacijski obredi in aktivnosti, katerih namen je izgradnja skupnosti in niso ogrožujoče. Na drugi strani pa so hude oblike hazinga, ki lahko vodijo do psiholoških travm, poškodb ali smrti. Vmes pa so številne druge

aktivnosti, ki bi jih lahko šteli med nedolžen hazing ali hazing z elementi medvrstniškega nasilja (Lundeen, 2013).

Vrste hazinga/fazaniranja in njegove posledice

Aktivnosti, ki jih uvrščamo v hazing, so navadno fizično nasilne, lahko pa je vključeno tudi spolno nasilje. Pogosto je prisotna zloraba alkohola, osebno služabništvo, deprivacija spanja, omejitve osebne higijene, znašanje starejših članov nad novinci (tj. vpitje, preklinjanje in žalitve), nošenje ponižujočih oblačil v javnosti, uživanje neužitnih snovi, popisovanje novincev, pretepanje, simulacija spolnih odnosov in spolna žalitev, antisocialno vedenje, tj. kraja, nadlegovanje neznanе osebe. Novincem so naložene različne naloge z namenom, da dokažejo vrednost članstva v skupini (HazingPrevention, b.d.).

Lundeen (2013) pri zaznavanju hazinga govori o več vidikih. Prvi vidik je subjektivno zaznavanje posameznika. Hazing ima različen vpliv na različne posameznike; nekdo določeno aktivnost zaznava kot nedolžno, drugi pa jo zaznava kot nevaren hazing. Zaznavanje hazinga je tako kompleksno, gre za objektivno in subjektivno realnost, oboje je pomembno, ko ocenjujemo različna dejanja hazinga. Drug vidik je različna občutljivost posameznikov, nekateri so bolj občutljivi na dejanja hazinga kot drugi. Lundeen (2013) izpostavlja, da je eden izmed razlogov tudi v različnih izkušnjah iz preteklosti. Tretji vidik pa je sivo območje. Nekateri se težko odločijo, ali določeno dejanje spada v hazing ali ne. Zato je Lundeen (2013) oblikoval nekaj vprašanj, ki pomagajo dijakom/študentom in strokovnim delavcem v šoli pri prepoznavi hazinga. V primeru, da posameznik odgovori pritrdilo na katerokoli izmed naštetih vprašanj/trditev, je velika verjetnost, da je aktivnost oblika hazinga:

- *Ali bi okleval pri poročanju o dogodku staršem ali policiji?*
- *Če bi posnetek aktivnosti zaokrožil po spletu, ali bi bili izvajalci zaskrbljeni, da bi bili v težavah?*
- *Člani skupine, ki izvajajo hazing, ne bi želeli sodelovati v aktivnostih, ki jih sami organizirajo.*

Lundeen (2013) je razdelil aktivnosti pri hazingu v tri vrste: nedolžni hazing, ki vključuje relativno neškodljive aktivnosti (npr. klicanje »frrrr...«). Hazing z elementi medvrstniškega nasilja (npr. grožnje, prisiljeno antisocialno vedenje ...) in nasilni hazing, ki vodi do resnih posledic na psihološkem in fizičnem področju novincev (npr. siljenje novincev, da popijejo velike količine alkohola). S. Lipkins (2006) zadnjo vrsto hazinga imenuje nevarni hazing.

Nevarni hazing se pojavi, ko tradicija ali iniciacijski rituali uidejo izpod kontrole in povzročijo hudo in dolgotrajno škodo ali psihološke posledice. Ko se pripeti nevaren hazing, posledice občutijo tako žrtve kot opazovalci in izvajalci. Poleg njih pa tudi bližnji udeleženi, kot so družine, trenerji in učitelji, ki so lahko prav tako travmatizirani in nosijo posledice, kljub temu, da pri dogodku niso bili prisotni. Njihova travma je lahko vidna takoj, lahko pa se pokaže šele tedne, mesece ali leta kasneje. Kot omenjeno, posledice hazinga zaznajo tudi izvajalci, torej posamezniki, ki izvajajo hazing. Izvajalci hazinga lahko tako izkusijo padeč pri učnem uspehu, trpi odnos s prijatelji, pomembnimi drugimi in družino, negativna medijska izpostavljenost, oškodovan osebni ugled, izkrivljen občutek za vodenje, občutek sramu in krivde (Hazing Prevention, b.d.). Pri žrtvah je podobno, posledice so lahko fizične, čustvene in duševne. Pogosto se pojavljajo težave s spanjem, izguba občutka nadzora in

opolnomočenosti, upad šolskega uspeha, vpliv na odnose s prijatelji in pomembnimi drugimi, posttravmatski stresni sindrom, izguba spoštovanja in zanimanja, da bi postali del skupine, bolezen ali hospitalizacija (Hazing Prevention, b.d.). Hoover in Pollard (2000) sta ugotovila, da je kar 71 % študentov poročalo o eni ali več negativnih posledicah hazinga. Te so vključevale nasilne odzive in fizično obračunavanje z izvajalci, težave s spanjem in koncentracijo.

Lundeen (2013) piše, da ima hazing lahko posledice tudi za organizacijo (bratovščino, sestrščino, športno društvo). Glede na organizacijo so lahko posledice različne, odvisno tudi od zakonodaje in pravil, ki jih imajo znotraj organizacije. Za nekatere to pomeni razpustitev organizacije, razrešitev obveznosti za vodje, športni klubi zaključijo sezono itd. Posledice za organizacijo so lahko še: izguba ugleda znotraj kampusa, lokalnega okolja in na nacionalni ravni; izguba prepoznavnosti organizacije, ekipe ali kluba ter drugih privilegijev, ki so jih imeli prej; organizaciji se lahko zaračuna odškodnina; vodje organizacij so lahko prepoznane kot odgovorne osebe pri hazingu, ki se je izvajal znotraj skupine ali organizacije; dvom v organizacijo in njen resnični pomen in vrednote (Hazing Prevention, b.d.).

Če Lundeenovo (2013) kvalifikacijo prenesemo na področje fazaniranja, potem lahko govorimo o: nedolžnem fazaniranju, fazaniranju z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnem fazaniranju.

K nedolžnemu fazaniranju lahko uvrstimo dejanja, ki poudarijo neskladje moči med novinci in ostalimi člani skupine. Ime nedolžno fazaniranje je dobilo zato, ker se to navezuje na aktivnosti, ki jih pogosto zaznamo kot samoumevne in sprejemljive, kot neškodljive ali brezpredmetne. Novinci pogosto čutijo potrebo, da prenašajo nedolžno fazaniranje z namenom, da bi se počutili kot del skupine. Pogosto vključuje aktivnosti, ki kršijo standarde vzajemnega spoštovanja in zasmehujejo, sramotijo in ponižujejo novince. Nedolžno fazaniranje vključuje relativno neškodljive aktivnosti (npr. klicanje »frrrr...«, javno nastopanje, popisovanje s flomastri ...).

V fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja uvrstimo aktivnosti, ki povzročijo čustveno tesnobo, fizično neugodje z namenom, da novinci postanejo del skupine. Ta oblika zmede, frustrira in povzroči stres pri novincih. Sem spadajo grožnje in prisiljeno antisocialno vedenje. Primer aktivnosti, ki jih lahko uvrstimo v to kategorijo so zahtevanje od novinca, da je osebni služabnik ali da nadleguje neznano osebo. Glede na razvrstitev Lundeeana (2013) je hazing lahko, ne pa nujno, del medvrstniškega nasilja. Pogosto se zgodi, da so aktivnosti izvajalcev pri fazaniranju in medvrstniškem nasilju zavestne in namerne. Po besedah prvega sistematičnega raziskovalca medvrstniškega nasilja Olweusa (1993, v Pečjak, 2014), govorimo o medvrstniškem nasilju takrat, kadar je neki učenec v daljšem časovnem obdobju večkrat izpostavljen agresivnemu vedenju oziroma negativnim dejanjem, ki jih je povzročil njegov vrstnik ali skupina vrstnikov. V nasprotju pa je fazaniranje navadno enkratna ali kratkotrajna aktivnost, pri kateri je osnovni namen izvajalcev sprejeti novince v novo skupnost. Lahko pa fazaniranje traja daljši čas (nekaj dni do dveh tednov).

V nasilno fazaniranje uvrstimo aktivnosti, ki imajo potencial, da povzročijo fizično ali čustveno škodo novincu. Sem lahko uvrstimo siljenje novincev v pitje velikih količin alkohola in fizično nasilje.

Prepričanja o hazingu/fazaniranju

Ne glede na to, kakšno vlogo dijaki zavzemajo pri hazingu, je večina prepričana, da s tem ni nič narobe, če se le ta pojavlja v zmernih mejah. Vendar pa niso mogli točno opredeliti, kje so te meje (Keller idr., 2015). S teorijo kognitivne disonance/neskladnosti (Festinger, 1957) lahko pojasnimo stališča in občutke izvajalcev in tarč. Izvajalci vedo, da številne aktivnosti, ki jih izvajajo, niso sprejemljive, zmanjšujejo pomembnost neprimerne vedenja, s tem ko poudarjajo pozitivne vidike hazinga, kot je večja povezanost skupine po tem, ko bodo člani opravili naloge. Festingerjeva teorija kognitivne neskladnosti (1957) se nanaša na pojave, v katerih ljudje težijo k vzpostavljanju doslednosti v povezanosti svojih prepričanj, stališč in mnenj s svojim vedenjem v javnosti. Dve kogniciji sta neskladni takrat, ko skupaj pomenita nedoslednost. Ta povzroči negativno motivacijsko stanje (neprijetnost, nelagodnost), ki sproži delovanje specifičnih mehanizmov za zmanjšanje nastale kognitivne neskladnosti. Festinger (1957) govori o treh načinih zmanjševanja te neskladnosti: spremembi ene izmed kognicij, spremembi vedenja ali dodajanju skladnih kognicij. Ne glede na to, kako privlačna je skupina za posameznika, je ta privlačnost redko v celoti pozitivna, saj so vedno prisotni določeni vidiki skupine, ki posamezniku niso všeč. Če je posameznik moral skozi vrsto neprijetnih situacij, da bi se lahko pridružil skupini, bo njegova kognicija, da je moral skozi veliko neprijetnih preizkušenj zaradi članstva, v neskladju z njegovo kognicijo, da obstajajo vidiki skupine, ki posamezniku niso všeč. To neskladnost lahko zmanjša na dva načina. Prvi je ta, da prepriča samega sebe, da iniciacija ni bila tako zelo neprijetna ali pa da preceni pozitivne lastnosti skupine, da zmanjša moč njenih negativnih lastnosti. Bolj kot je obred iniciacije zahteven, težje se bo posameznik prepričal, da iniciacija ni bila tako grozna. Veliko lažje bo zmanjšal kognitivno neskladnost na drugi način, tako da bo precenil privlačnost skupine (Aronson in Mills, 1959).

Moralna nezavzetost in hazing/fazaniranje

Bandura (1999) v svoji teoriji moralne nezavzetosti («moral disengagement») pojasnjuje mehanizme, s katerimi posamezniki razlagajo svoja dejanja. Ljudje skozi vzgojo razvijejo moralne standarde o tem, kaj je prav in kaj narobe. To so smernice, ki jih kasneje uporabijo, ko se odločajo, kako ravnati v določeni situaciji. Navadno ljudje delajo stvari, ki jim prinašajo zadovoljstvo in občutek vrednosti. Izogibajo se dejanj, ki bi morda posegla v njihove moralne standarde, saj bi to lahko porušilo njihovo predstavo o sebi, hkrati pa prineslo samoobtoževanje. Bandura (1999) je izpostavil, da kljub temu čisto običajni ljudje delujejo v nasprotju z moralnimi standardi in kljub vsemu ohranijo pozitivno samospoštovanje ter so pomirjeni sami s sabo. V nadaljevanju bomo predstavili mehanizme moralne nezavzetosti v povezavi s fazaniranjem.

Prvi mehanizem je moralno utemeljevanje – posameznik kognitivno preoblikuje vedenje pri fazaniranju v nekaj, kar je socialno sprejemljivo (npr. fazaniranje pripomore k povezanosti skupine). S tem posamezniki opravičijo svoje dejanje. Sebe tako vidijo kot moralno neoporečnega posameznika, kljub temu da škodijo drugim. Drugo je evfimiistično poimenovanje aktivnosti, povezanih s fazaniranjem. Pogosto uporabljajo evfemizme, da predstavijo neko škodljivo dejanje kot družbeno sprejemljivo. Ljudje se lahko obnašajo zelo kruto, medtem ko to dejanje besedno formulirajo drugače (Diener idr., 1975). Tako npr. aktivnosti v okviru fazaniranja predstavijo kot »spoznavne zabave«, »zabave za novince« ali

»krst novincev«, namesto, da bi uporabili izraze, ki označujejo zlorabo in ponižanje. Tretji mehanizem je ugodna primerjava, kjer gre za to, da posameznik nek prekršek vidi kot dober. Kako zaznavamo neko vedenje, je namreč odvisno tudi od tega, s čim ga primerjamo. Izvajalci fazaniranja primerjajo svoje vedenje s hujšimi oblikami iniciacijskih obredov. Lahko so jih doživeli na lastni koži v vlogi tarče ali pa so o njih slišali od drugih. Četrty mehanizem je prelaganje odgovornosti od vedenja izvajalcev na višje vire, kot je npr. tradicija. Že Milgram (1974) je izpostavil, da se bodo ljudje obnašali tako kot se navadno ne bi, če bo nekdo drug (npr. avtoriteta) prevzela odgovornost za njihova dejanja. Peti mehanizem je razpršitev odgovornosti med skupino, ki izvaja fazaniranje. Pri skupinskem odločanju se pogosto zgodi, da se ljudje obnašajo nehumano. Gre za primer, ko so odgovorni vsi, hkrati pa nihče ne čuti odgovornosti. Kolektivno dejanje je še en dejavnik, ko moralna kontrola postane bolj ohlapna (Zimbardo, 1995). Kakršnakoli škoda, ki jo stori skupina, je vedno mogoče pripisati vedenju drugih (Bandura idr., 1975). Posamezniki se obnašajo bolj kruto, ko delujejo v okviru skupinske odgovornosti, kot pa ko so osebno odgovorni za svoja dejanja. Šesti mehanizem je neupoštevanje ali izkrivljanje posledic pri tarčah. Če ne vidimo posledic škodljivih dejanj, potem je stopnja moralne nezavzetosti visoka. Sedmi mehanizem je dehumanizacija. Če je žrtev oropana človeških lastnosti, je verjetnost, da bodo izvajalci bolj kruti, večja.

Bandura (1996) poudarja, da če imajo posamezniki primerne socialne pogoje, potem lahko čisto običajni dijaki izvajajo kruta oz. nemoralna dejanja. Pri tem trpijo žrtve, ko jim drugi škodijo, ne glede na to, kako izvajalci pojasnjujejo svoja dejanja.

Po teoriji moralnosti (Bandura, 1999) naj bi šola oz. šolska kultura omogočila posamezniku, da razvije povezavo med moralnim znanjem in sklepanjem z moralnimi dejanji. Samo moralno znanje (npr. zavedanje škodljivih posledic fazaniranja, spreminjanje disfunkcionalnih prepričanj o fazaniranju, hkrati pa povezovanje skupine dijakov) samo po sebi ni dovolj. Pomembno je, da se člani šolske skupnosti zavedajo tudi moralnega sklepanja. Slednje se preoblikuje v dejanja preko samoregulacijskih mehanizmov, ki izhajajo iz moralnih standardov in samokaznovanja. Za vse strokovne delavce v šoli (tj. vodstvo, pedagoške delavce in tehnično osebje) je pomembno, da se zavedajo, da je šola odgovorna za fazaniranje (uradno in neuradno) in da je lahko fazaniranje del kontinuuma medvrstniškega nasilja.

Za boljši vpogled pa je treba pogledati tudi motive dijakov novincev za sprejetje položaja tarče. Lahko je to močna potreba po skupinski pripadnosti (Baumeister in Leary, 1995), pridobitev socialnega statusa (Johnson, 2011) ali pa zaščita, ki jo nudi skupina novincem po tem, ko so novinci sprejeti (Cimino, 2013). Želja novincev, da bi bili del skupine, lahko vodi do tega, da so pripravljene sprejeti različne naloge samo zato, da dokažejo pripadnost skupini in da si pridobijo članstvo v njej. Dias in Sá (2014) sta ugotovila, da večina novincev zaznava hazing kot test njihove pripadnosti, ki jo dokažejo skupini, ki ji želijo pripadati. Ugotovili so, da tarče zaznavajo aktivnosti hazinga kot pozitivne izkušnje, povezane z občutki užitka in ponosa, ki lahko kaže na kognitivno disonanco (Dias in Sá, 2014). Novinci lahko zanikajo strahove ali negotovosti, ko so soočeni s hazingom ali pa zmanjšujejo pomembnost tega. Zaupajo izvajalcem in verjamejo, da jim ne bodo škodovali ali jih ranili. Ko iniciacijski obred preraste v medvrstniško nasilje ali celo nevaren hazing, so novinci pogosto nemočni in imajo občutek, da nimajo nadzora nad situacijo (Lipkins, 2006). Kljub temu pa se novinci navadno

ne uprejo aktivnostim (Conger idr., 1980), če ni nasprotovanj s strani opazovalcev (drugih učencev, učiteljev itd.).

Vloga šole pri hazingu/fazaniranju

Vsaka šola ima svojo značilno šolsko kulturo. To lahko opredelimo kot zapleten sistem vrednot in prepričanj, ki jih zagovarja šola, torej vodstvo in pedagoški delavci, ter njihovih učnih in izobraževalnih pričakovanj (Pečjak, 2014). Šolska kultura je stabilen sklop prepričanj in vrednot, ki se kaže v specifičnih normah, stališčih, pričakovanjih, predsodkih, stereotipih, navadah in v vsakodnevnem značilnem ravnanju večine udeležencev (Bečaj, 2001). Bečaj (2010) piše, da se nekaterih prepričanj, ki določajo naše vedenje ne zavedamo in da lahko posledično med deklariranimi vrednotami in resničnim vedenjem nastanejo pomembne razlike. Prav tako pa izpostavlja, da pravilnost prepričanj, ki se nanašajo na vzgojo in izobraževanje, pogosto ni mogoče objektivno dokazati. Kultura šole je v tesni zvezi s kulturo širšega okolja, v določeni meri kaže odraz preteklosti ter ima močan vpliv na šolsko klimo (Triller, 1999). Šolska kultura je eden ključnih dejavnikov, ki vpliva tudi na stopnjo nasilja in motečega vedenja na šoli (Pečjak, 2014). Šole z močno kulturo, kjer se posamezniki počutijo varne, so tiste, ki imajo dogovorjene norme in pravila vedenja in ki izhajajo iz jasno definiranih ciljev ter prepričanj, medtem ko je šibka kultura odraz neskladnosti med vrednotami, prepričanji, normami in vedenjskimi vzorci (Bečaj, 2001).

Schein (2004) govori o treh ravneh šolske kulture: o ravni artefaktov, ravni izpostavljenih ali deklariranih prepričanj in vrednot ter ravni temeljnih predpostavk. Prvo, navzven vidno raven, sestavljajo fizične značilnosti okolja, kot so npr. jezik, tehnologija in produkti, navade, ravnanje, oblačenje, miti in zgodbe o organizaciji. Druga raven je raven zapisanih vrednot in pravil, za katere člani organizacije trdijo, da usmerjajo njihovo ravnanje in so zapisane v šolskih publikacijah, vzgojnih načrtih in šolskih simbolih. Tretja, najgloblja raven, pa je raven temeljnih prepričanj, ki dejansko uravnavajo ravnanje članov kolektiva in največkrat niso ozaveščene, zato jih je tudi težko določiti. O njih ne dvomimo in so sama po sebi tako razumljiva in sprejeta, da se jih morda niti ne zavedamo več. Najbolj se ta kultura vidi v neformalnih situacijah, v zbornici med odmori ter pri nasvetih starejših učiteljev kolegom novincem.

Strokovnjaki izpostavljajo (Hazing Prevention, b.d.), da je v vzgojno-izobraževalnih sistemih hazing problem in odgovornost vseh vključenih. Pomembno je, da se najprej dobro seznanimo s pojmom hazinga; ko ga prepoznamo, je pomembno da prevzamemo odgovornost zase in za druge, da spregovorimo in poročamo odgovornim osebam in ozaveščamo druge o odgovornosti preprečevanja hazinga. Ključnega pomena je, da se seznanimo s pravili v organizaciji in zakoni. Vsaka šola, fakulteta, državna organizacija, športni oddelek itd. ima določene ukrepe in postopke, ki sledijo, ko se ta pojavi. Pomembno je, da poznamo pravila in postopke, tako smo pripravljeni v primeru, ko je potrebno vzpostaviti proces poročanja. Pozanimamo se glede zakonov na državni ravni. V slovenskih šolah velja Pravilnik o šolskem redu. Veliko vlogo ima predvsem ravnatelj, o čemer govori 49. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007), ki govori o pristojnostih ravnatelja. Navaja, da ravnatelj organizira, vodi in načrtuje delo šole in med drugimi nalogami tudi odloča o vzgojnih ukrepih v šoli. V ZDA je vsako leto tretji teden

septembra namenjen hazingu (t. i. »National Hazing Prevention Week«). V tem tednu še posebej aktivno ozaveščajo o hazingu in njegovih posledicah (Hazing Prevention, b.d.).

Lundeen (2013) izpostavlja, da je v določenih okoliščinah odgovornost o posameznih dejanjih tudi na strani organizacije, v kateri je skupina posameznikov, ki izvaja hazing. Zakonsko ni jasno, kako obravnavamo ta dejanja, ravno zaradi subjektivne narave aktivnosti. Za nekega posameznika je lahko naloga, ki jo pripravijo zabavna, drugega pa postavlja v neugoden položaj. Zato je pomembno, da je šola seznanjena s tovrstnimi aktivnostmi ter da dijake ozavešča o hazingu, kako ga prepoznati ter kam se obrniti, ko se pojavi. Ozaveščati je treba tudi učitelje in druge zaposlene v šoli (upravo, tehnične delavce). Pomembno je, da so v šoli jasna pravila ter sankcije v primeru kršitev. Kljub temu, da institucija ne nadzira aktivnosti, je njena dolžnost, da promovira varnost in poskrbi za varovanje svojih udeležencev.

Pogosto se odgovorne osebe v srednjih šolah (ravnatelji, učitelji) izgovarjajo na večletno tradicijo, ki poteka v šoli. Pomembno je, da govorimo o hazingu, da bodo vključeni vsi, to so učenci, učitelji in drugo šolsko osebje, prepoznali hazing in ga znali zaustaviti, preden pride do hujših posledic (Lundeen, 2013).

S. Pečjak in T. Pirc (2018) predlagata, naj šola postavi jasna pravila, kjer nobena oblika nadlegovanja in nasilja pri fazaniranju ni sprejemljiva. Pri tem naj strokovni delavci jasno pokažejo, da takih dejanj ne bodo tolerirali in da bodo dijaki, ki kršijo pravila, vedno odgovarjali za svoje vedenje. Koncept avtoritativne teorije discipline (Gregory idr., 2010) izpostavlja, da sta struktura in podpora dva vidika šolske klime, pomembna za mladostnikovo varnost v šoli. Struktura pomeni, da so v šoli jasna in pravična pravila, ki jih morajo dijaki spoštovati. Podpora pa se nanaša na empatijo in nudenje pomoči s strani učiteljev in vrstnikov. Raziskovalci ugotavljajo, da je pomembna pozitivna povezanost obeh vidikov, torej strukture in podpore. Šole, ki so imele visoko izražena elementa, so bile najbolj uspešne; dijaki v takih šolah so bili namreč najbolj pripravljeni upoštevati šolska pravila počutili so se varne in lahko so prosili za pomoč učitelje in vrstnike (Gregory idr., 2010). Obdobje mladostništva je čas, ko mladostniki preusmerijo svojo pozornost od družine na vrstnike ter si želijo avtonomnosti in samozadostnosti (Zupančič, 2009). V raziskavi Hooverja in Pollarda (2000), so študenti sporočali, da je pomembno, da šola zahteva strogo disciplino in kaznuje hazing v primeru, ko je ta nasilen. Poudarili so tudi, da k temu lahko veliko pripomorejo učitelji, ki podpirajo pozitivni hazing in izobražujejo študente o pozitivnih iniciacijskih aktivnostih.

Aktivnosti, povezane s fazaniranjem, so primarno odgovornost šolskega osebja, saj s tem zavarujejo svoje dijake. Če aktivnosti fazaniranja niso nadzorovane, imajo lahko resne posledice za dijake. Poleg pedagoških delavcev pa je pomembno, da odgovornost prevzamejo tudi dijaki sami in drugi, vključeni v šolsko življenje. Pomembno je, da šola natančno pripravi ukrepe, ki prepovedujejo fazaniranje, ter posledično pripravi tudi jasne procedure, ko pride do poročanja o dogodkih. Še vedno pa je pomembna pazljivost strokovnih delavcev v šoli, ki spremljajo dogajanje (Essex, 2014). Veliko odgovornost imajo tudi masovni mediji, ki lahko vplivajo na razvoj prepričanj družbe o nesprejemanju fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnega fazaniranja in posledic, s tem ko predstavijo posamezne primere.

V Sloveniji poteka fazaniranje v začetku septembra, na začetku šolskega leta, pri tem mediji in drugi, kot je npr. varuh človekovih pravic, opozarjajo na fazaniranje ter pravice, ki jih imajo dijaki. Vsaka srednja šola naj bi imela v šolskih pravilnikih zapisana pravila, ki se vežejo tudi na fazaniranje. Zakonsko izpostavljajo 49. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007), kjer je ravnatelj šole pristojen za organizacijo, načrtovanje in vodenje dela šole ter v določenih primerih tudi za odločanje o vzgojnih ukrepih. Postopek izrekanja in vrste vzgojnih ukrepov za določene prepovedi in kršitve pa opredeljuje Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah. Primeri, ko se nad dijaki prvih letnikov izvaja trpinčenje, izživljanje ali drugi posegi v osebno in telesno nedotakljivost, spadajo med prepovedi in so najtežje kršitve, za katere se lahko izreče tudi najstrožje vzgojne ukrepe. Za uvedbo in vodenje postopka ugotavljanja kršitve, za katero je predvidena pogojna izključitev ali izključitev, je pristojen ravnatelj. V primeru najtežje kršitve, ki bi imela za posledico izključitev, se postopek lahko uvede in vodi kadarkoli v času izobraževanja dijaka (Varuh človekovih pravic, 2013).

Raziskovanje fazaniranja v slovenskem prostoru

V Sloveniji sta prvi pričeli s sistematičnim raziskovanjem fazaniranja S. Pečjak in T. Pirc (2018). Ugotovili sta, da je bilo 79 % dijakov novincev vključenih v neuradno fazaniranje, od tega kar 43 % neprostovoljno. V 28 % so bile aktivnosti neuradnega fazaniranja nevarne ali pa so bili novinci nadlegovani. Ugotovili pa sta tudi, da imajo tarče in tarče, ki so hkrati opazovalci, več pozitivnih občutij glede aktivnosti kot pa opazovalci. V svoji diplomski nalogi Kebler (2016) navaja še višjo vključenost novincev v fazaniranje, kar 89 % dijakov novincev v Sloveniji naj bi bilo vključenih v aktivnosti neuradnega fazaniranja. Raziskovalki nadalje navajata, da je 74,1 % dijakov poročalo, da se v šolah poleg uradnega fazaniranja odvija tudi neuradno. Večina dijakov pravi, da uradno fazaniranje poteka eno uro ali manj ali pa dve do tri ure. Več kot polovica dijakov je poročala, da neuradno fazaniranje traja 1 dan in 24,6 % dijakov je poročalo, da traja od 2 dni do 2–3 tedne. Neuradno fazaniranje največkrat poteka v okolici šole, na šolskih hodnikih in drugih javnih mestih, npr. v središču mesta, na avtobusnih postajah in na avtobusih. Po poročanju dijakov novincev jih je 79 % aktivno sodelovalo pri fazaniranju, skoraj ena petina v vlogi tarče in skoraj 60 % v dvojni vlogi, kot tarče-opazovalci. Večina učencev, ki vstopi v srednješolski sistem je tako vključena v uradno fazaniranje, ki ga organizira šola, samo malenkost manj pa jih je vključenih tudi v neuradno fazaniranje.

S. Pečjak in T. Pirc (2018) nadalje poudarjata, da je naloga šole zagotoviti jasna pravila in podporo odraslih. Starejše dijake izvajalce je potrebno informirati, da so aktivnosti, povezane s fazaniranjem, sprejemljive samo v času, ko poteka uradni del fazaniranja, kjer so prisotni pedagoški delavci in ko novinci privolijo v sodelovanje v aktivnostih. Hkrati pa morajo biti novinci seznanjeni s tem, da jim šolska pravila dajejo pravico, da se odločijo ali si želijo sodelovati tako pri uradnem kot neuradnem fazaniranju. Izvajalce je potrebno opozoriti, da so aktivnosti pri fazaniranju sprejemljive izključno v času uradnega fazaniranja. Pri neupoštevanju pravil pa morajo slediti posledice za izvajalce. Raziskave namreč kažejo, da dosledno izvrševanje disciplinskih ukrepov, povezano z varnostjo v šoli, vodi v manj medvrstniškega nasilja in šikaniranja (Gregory idr., 2010).

V zadnjih letih vse več slovenskih medijev poroča o fazaniranju. V svoje objave vključujejo tudi policijo, ki poroča, da gre pri fazaniranju za neopredeljeno področje, saj je prijav in ukrepov glede fazaniranja malo (Cerar, 2017). Policija prav tako izpostavlja, da je fazaniranje nesprejemljivo, če se novinec, ki ga nekdo poriši ali kako drugače krsti, pri tem počuti neprijetno in tega ne odobrava (Kolednik, 2017). Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje (NIJZ, 2017) so izvedli raziskavo, kjer so ocenili tveganje zaradi popisovanja ob vstopu novincev v prvi letnik srednje šole. V raziskavi je sodelovalo 118 slovenskih srednjih šol in ugotovili so, da se na dveh tretjinah srednjih šol pojavlja popisovanje novincev. Navadno izvajalci popisujejo z alkoholnimi flomastri, kemičnimi svinčniki in ličili; druge aktivnosti pa so bile posipanje z moko, obmetavanje z jajci ali polivanje s kečapom. Na NIJZ-ju izpostavljajo, da so sestavine flomastrov in kemičnih svinčnikov pri stiku s kožo dražilne. Posamezne sestavine kovin, tušev in korekturnih sredstev pa so lahko tudi genotoksične (kar lahko pomeni možne poškodbe genetskega materiala), rakotvorne in kronično toksične. V raziskavi pa so ugotovili, da so novinci za odstranjevanje poleg vode in mila uporabili tudi bolj agresivna odstranjevalna sredstva, kot sta aceton in bencin. Za namen popisovanja zato priporočajo uporabo barv, ki so namenjene poslikavi obraza in ki ne predstavljajo tveganja (NIJZ, 2017).

Področje fazaniranja v slovenskem prostoru še ni dobro raziskano, saj sta bili v zadnjih tridesetih letih, odkar se množično to pojavlja, izvedeni le dve raziskavi – S. Pečjak in T. Pirc (2018) ter Kebler (2016). Do sedaj še ni bilo raziskave, ki bi se osredotočila na vidik dijakov-izvajalcev pri fazaniranju, kar pa je bil predmet naše raziskave.

Problem magistrske naloge in hipoteze

V magistrski nalogi se bom zato posvetila neuradnemu fazaniranju dijakov prvih letnikov srednjih šol. Pri tem me bodo zanimali dijaki zadnjih, četrtnih letnikov, ki izvajajo fazaniranje novincev. V deskriptivni študiji me bo zanimala razširjenost tovrstnega početja, dejavnosti fazaniranja in kriteriji, po katerih izbirajo dijake novince, in kako utemeljujejo oz. opravičujejo fazaniranje. Poleg tega bom ugotovljala, kakšna je povezava med stališči teh dijakov do fazaniranja in njihovimi zaznavami šolske kulture pri fazaniranju v povezavi z njihovo aktivnostjo fazaniranja.

Glede na predhodne ugotovitve tujih raziskav o hazingu in nekaterih domačih raziskav o fazaniranju, bom v magistrski nalogi preverjala naslednje hipoteze:

H1: Dijaki bodo imeli do fazaniranja bolj pozitivna stališča kot dijakinje.

H2: Pri dijakih izvajalcih bo najbolj pogosta oblika fazaniranja nedolžno fazaniranje.

H3: Učno manj uspešni dijaki bodo izvajali hujše aktivnosti fazaniranja (z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje) v večji meri kot učno bolj uspešni dijaki.

H4: Fazaniranje v srednjih strokovnih šolah bo trajalo dlje časa, bo bolj resno, nasilno kot v gimnazijah. Hkrati bodo dijaki v programih srednjih strokovnih šol zaznavali slabšo šolsko kulturo pri medvrstniškem nasilju (več trpinčenja in dopuščanja agresivnih stališč).

H5: Učno uspešni dijaki bodo imeli bolj negativna stališča do fazaniranja kot učno manj uspešni. Poleg tega bodo zaznavali, da se v šoli lahko v primeru nadlegovanja obrnejo na profesorje.

Menimo, da bo raziskava omogočila boljši vpogled v aktivnost fazaniranja v slovenskih srednjih šolah v povezavi z zaznanimi šolskimi pravili. Šolski psihologi in drugi pedagoški delavci v šolah bodo lahko koristili ugotovitve za izvajanje preventivnih dejavnosti ozaveščanja zaposlenih in mladostnikov o tovrstni problematiki. Tako lahko poskrbijo za zmanjševanje neuradnega izvajanja fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnega fazaniranja. Vsekakor bodo rezultati lahko pripomogli k ozaveščanju pedagoških delavcev, srednješolcev in širši javnosti o pomembnosti pozitivnega sprejema dijakov-novincev.

Metoda

Udeleženci

V raziskavo smo vključili 366 dijakov četrtega letnika iz 14 srednjih šol iz celotne Slovenije (tabela 1). Dijaki so bili izenačeni glede na spol (49,7 % dijakinj in 50,3 % dijakov) in glede na srednješolski program (48,9 % jih je bilo iz gimnazijskega programa in 51,1 % iz strokovnih šol). Za potrebe magistrske raziskave smo dijake razdelili na učno bolj uspešne dijake (to so bili dijaki, ki so v šolskem letu 2018/2019 dosegli prav dober ali odličen uspeh) in učno manj uspešne (dijaki, ki so imeli v preteklem šolskem letu nezadosten, zadosten ali dober učni uspeh). Od tega je bilo 60,1 % dijakov učno bolj uspešnih in 39,9 % učno manj uspešnih. Dijaki so bili stari od 18 let do 19,83 let. Povprečna starost dijakov je bila 18,48 let ($SD = 0,34$). Sodelovalo je 14 slovenskih šol (7 gimnazij in 7 srednjih strokovnih šol).

Tabela 1. Število in delež udeleženi dijakov v raziskavi glede na spol, program in učni uspeh

	<i>N</i>	%
Spol		
Dijaki	184	50,3
Dijakinje	182	49,7
Skupaj	366	100,0
Program		
Gimnazija	179	48,9
Strokovna šola	187	51,1
Skupaj	366	100,0
Učni uspeh		
Učno uspešni	220	60,1
Učno manj uspešni	146	39,9
Skupaj	366	100,0

Naše vzorčenje je bilo priložnostno. Sodelovali so dijaki, ki so izpolnjevali pogoje – to so bili tisti, ki so bili v preteklih letih pri neuradnem fazaniranju izvajalci. Iz vzorca smo izključili 16 udeležencev, ki vprašalnika niso izpolnili v celoti.

Pripomočki

V raziskavi smo uporabili Vprašalnik fazaniranja (Pečjak in Pirc, 2019), Vprašalnik stališč do fazaniranja (Pečjak, 2016), Vprašalnik šolske klime pri medvrstniškem nasilju (The School Climate Bullying Survey – SCBS; Cornell, 2012), ki sta ga prevedli S. Pečjak in T. Pirc (2017) in del vprašalnika Moralne nezavzetosti (Mechanisms of Moral Disengagement – MMDS; Bandura, 1995), ki sta ga prevedli in priredili S. Pečjak in T. Pirc (2019).

Vprašalnik fazaniranja (Pečjak in Pirc, 2019)

Z *Vprašalnikom fazaniranja* (Pečjak in Pirc, 2019) smo želeli pridobiti vpogled o posameznikovih izkušnjah v povezavi z uradnim in neuradnim fazaniranjem, o pogostosti

izvajanja posameznih aktivnosti z vidika vlog, ki jih ima posameznik (vloga tarče, izvajalca in opazovalca) in o posameznikovem doživljanju fazaniranja.

Vprašalnik je bil sestavljen iz več delov. Najprej smo spraševali po prisotnosti in trajanju uradnega in neuradnega fazaniranja na šoli. Nato so se starejši dijaki opredelili glede vlog pri neuradnem fazaniranju. Dijake smo vprašali, v katerih vlogah so se znašli tekom šolanja. Lahko so izbrali vloge med štirimi možnostmi: (a) v 1. letniku sem bil tarča, v višjih letnikih pa opazovalec, (b) od 1. letnika naprej sem bil vedno le opazovalec, (c) v 1. letniku sem bil tarča, v višjih letnikih pa sem izvajal fazaniranje, (d) v 1. letniku sem bil opazovalec, v višjih letnikih pa sem izvajal fazaniranje. Nato smo jih povprašali po njihovih aktivnosti pri neuradnem fazaniranju, kdaj so se prvič znašli v vlogi izvajalca fazaniranja, v katerih letnikih so fazanirali in število dijakov novincev, ki so jih fazanirali.

V drugem delu so označevali mesta, kjer poteka neuradno fazaniranje in pogostosti fazaniranja na teh krajih, pri čemer so na to dijaki odgovarjali na 5-stopenjski lestvici (1 – nikoli, 5 – zelo pogosto). Primer postavke: *»Neuradno fazaniranje je potekalo na šolskih hodnikih.«* Povprašali smo jih tudi po kriterijih pri izbiri dijakov novincev za fazaniranje in pogostosti uporabe posameznih kriterijev na 5-stopenjski lestvici (1 – nikoli, 5 – zelo pogosto). Primer postavke: *»Dijak novinec se je manj upiral (ni odgovarjal na naše napade; bil je miren).«*

Tretji del vprašalnika pa je vključeval 23 aktivnosti fazaniranja in pogostost teh različnih aktivnosti z vidika izvajalcev. Udeleženci so za odgovarjanje uporabili 5-stopenjsko lestvico o povprečnem številu izvedenih aktivnostih fazaniranja na leto z (1 – nikoli, 2 – 1-krat, 3 – 2–3 krat, 4 – 4–7 krat in 5 – več kot 7-krat). Aktivnosti so bile razdeljene v tri kategorije: i) nedolžno oziroma neškodljivo fazaniranje, s postavkami od 1 do 9. Primer postavke je *»Novince sem popisal z barvnimi flomastri in drugimi pisali (po koži in/ali oblačilih).«*; ii) fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja, s postavkami od 10 do 17. Primer postavke je *»Poškropil sem novinca z vodo, nato pa ga posul še z moko.«* in iii) nasilno fazaniranje, kamor spadajo postavke od 18 do 23. Primer postavke je *»Novinca sem udaril, brcnil.«*

Vprašalnik stališč do fazaniranja (Pečjak, 2016)

Vprašalnik stališč do fazaniranja (Pečjak, 2016) se nanaša na ugotavljanje stališč v zvezi s fazaniranjem. Vprašalnik vsebuje 14 postavk, 11 postavk se nanaša na negativna stališča do fazaniranja. Primer postavke je: *»Fazaniranje je otročje in odraz nezrelosti«*, tri postavke pa na pogojno pozitivna stališča do fazaniranja. Primer postavke je: *»Vsak novinec bi se moral sam odločiti, ali želi biti „fazaniran“ ali ne.«* Dijak na 5-stopenjski lestvici Likartovega tipa oceni posamezno postavko (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam). Preverjanje strukture Vprašalnika stališč do fazaniranja (Pečjak, 2016) je pri slovenskih dijakih s pomočjo analize glavnih komponent in rotacijo Varimax pokazalo, da z vprašalnikom pojasnimo 60,11 % variance pojava z dvema faktorjema. Faktorja sta negativna stališča do fazaniranja ($\alpha = 0,92$) in pogojno pozitivna stališča do fazaniranja ($\alpha = 0,78$).

Vprašalnik šolske klime pri medvrstniškem nasilju (Pečjak in Pirc, 2017)

Za ugotavljanje šolske klime smo uporabili *Vprašalnik šolske klime pri medvrstniškem nasilju* (The School Climate Bullying Survey – SCBS; Cornell, 2012), ki sta ga prevedli in priredili S. Pečjak in T. Pirc (2017). Vprašalnik vsebuje 21 postavk. Dijak pa na 4-stopenjski lestvici oceni strinjanje s posamezno trditvijo, pri čemer pomeni 1 – sploh se ne strinjam, 4 – popolnoma se strinjam. Preverjanje strukture Vprašalnika šolske klime pri medvrstniškem nasilju (Cornell, 2012) je na slovenskih empiričnih podatkih s pomočjo analize glavnih komponent in rotacijo Varimax, potrdila obstoječo tri – faktorsko strukturo originalnega vprašalnika. Prvi faktor je razširjenost draženja in trpinčenja ($\alpha = 0,60$), drugi je dopuščanje agresivnih stališč ($\alpha = 0,80$) in tretji faktor pripravljenost iskanja pomoči ($\alpha = 0,79$). Primer postavke pri faktorju razširjenost draženja in trpinčenja je: *»Dijake na tej šoli pogosto ponižujejo zaradi njihove narodnosti,«* primer postavke pri faktorju dopuščanje agresivnih stališč je: *»Dober občutek je, kadar koga od vrstnikov na šoli užalim, ignoriram ali izločim iz skupine,«* in primer postavke pri faktorju pripravljenost iskanja pomoči je: *»Če povem profesorju, da sem žrtev vrstniškega nasilja, bo ta naredil nekaj, da mi pomaga.«*

Vprašalnik moralne nezavzetosti (Pečjak in Pirc, 2019)

Vprašalnik moralne nezavzetosti (Mechanisms of Moral Disengagement – MMDS; Bandura, 1995) sta v slovenščino prevedli in priredili S. Pečjak in T. Pirc (2019). Prvotno vprašalnik vsebuje 20 postavk, prirejena slovenska oblika pa 18, te pojasnjujejo kako dijaki pojasnjujejo oz. opravičujejo svojo aktivnost fazaniranja. Avtorici vprašalnika sta s pomočjo analize glavnih komponent in Varimax rotacijo ugotovili naslednje tri faktorje: i) prevlada in izkrivljanje posledic (7 postavk, $\alpha = 0,85$); ii) evfemistični jezik in neugodna primerjava (5 postavk, $\alpha = 0,82$) in iii) razpršitev odgovornosti (6 postavk, $\alpha = 0,74$). Glede na značilnosti pojava fazaniranja smo za potrebe magistrske raziskave izločili 5 postavk, ki so bile najbolj primerne in značilne za aktivnosti pri fazaniranju. Postavke, ki smo jih vključili, so: *»S „fazaniranjem“ starejši dijaki novincem pokažemo, kje je njihovo mesto na šoli,«* *»Starejši dijaki s „fazaniranjem“ novincev ohranimo svojo čast,«* *»To, da popišemo novinca, ni tako hudo, kot da bi ga pretepli ali napili,«* *»S „fazaniranjem“ ni nič narobe, saj nima nobenih posledic za novince,«* *»„Fazaniral“ sem zato, ker sem bil v skupini z drugimi dijaki, ki so to počeli.«* Dijaki so odgovarjali na 5-stopenjski lestvici (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

Postopek

V marcu 2019 smo vzpostavili stik s srednjimi šolami ter se dogovorili za sodelovanje na začetku šolskega leta 2019/2020. Dogovarjali smo se s svetovalnimi službami, profesorji na srednjih šolah in ravnatelji. Razložili smo jim namen in cilj raziskave ter jim omogočili vpogled v vprašalnike. Po ustni privolitvi smo se dogovorili za termin izvajanja raziskave v razredu.

Dijaki so bili pred obiskom razreda obveščeni o raziskavi. Pred zbiranjem podatkov so bila razdeljena še soglasja za sodelovanje. Ker smo želeli zagotoviti anonimnost udeležencev, so dijaki soglasje izpolnili in vrnili že pred začetkom reševanja vprašalnika. Obvestili smo jih, da je njihovo sodelovanje prostovoljno in da lahko kadarkoli odstopijo od raziskave. Za sodelovanje smo prosili polnoletne dijake in to tiste, ki so bili kadarkoli v vlogi izvajalcev

fazaniranja, torej tiste, ki so izvajali aktivnosti pri fazaniranju. Izpostavili smo, da bodo podatki anonimni in uporabljeni izključno za raziskavo pri magistrski nalogi. Ob prisotnosti učitelja smo nato dijakom, ki so pristali na sodelovanje, v razredu razdelili vprašalnike in jim razložili namen in cilje raziskave ter jim dali natančna navodila za izpolnjevanje vprašalnikov. Podrobno smo jim razložili različne pojme kot so uradno fazaniranje, neuradno fazaniranje, vloga tarče, izvajalca, opazovalcev ipd. Reševanje vprašalnika je trajalo približno 20 minut, sproti pa sem odgovarjala na vprašanja posameznih dijakov, vendar je bilo teh malo.

Podatki so bili obdelani s statističnim programom IBM SPSS Statistic 22 in programom Microsoft Excel (2013). Najprej so bile izračunane opisne statistike. Pred izvedbo analiz je bila preverjena porazdeljenost spremenljivk, ker je ta pomembno odstopala od normalne so bile za nadaljne analize pri preverjanju hipotez uporabljeni neparametrični testi (Mann-Whitneyev test).

Rezultati

Rezultate bomo predstavili v dveh delih. Najprej bomo predstavili opisne rezultate o uradnem in neuradnem fazaniranju, ki poteka v šoli, mestih neuradnega fazaniranja, aktivnosti dijakov v okviru neuradnega fazaniranja, vloge pri fazaniranju, kdaj so začeli izvajanjem neuradnega fazaniranja ter število novincev, ki so jih neuradno fazanirali. Prav tako bomo prikazali pregled kriterijev, ki jih dijaki izvajalci uporabljajo, ko izbirajo novince, ki jih bodo fazanirali, ter število aktivnosti, ki jih so jih v povprečju izvedli na leto, ko so neuradno fazanirali. V drugem delu pa bomo predstavili rezultate, ki preverjajo hipoteze.

Opisni rezultati o uradnem in neuradnem fazaniranju

Tabela 2. Primerjava trajanja uradnega in neuradnega dela fazaniranja

Trajanje fazaniranja	Uradno fazaniranje (N = 202)		Neuradno fazaniranje (N = 366)	
	f	%	f	%
1 ura ali manj	85	42,1	5	1,4
2–3 ure	117	57,9	15	4,1
1 dan	0	0	202	55,2
2–5 dni	0	0	131	35,8
Več kot 1 teden	0	0	13	3,6

Dobra polovica (55 %) dijakov je poročala, da na šoli poteka uradno fazaniranje. Iz tabele 2 lahko razberemo, da je več kot polovica dijakov (58 %) poročala, da poteka uradno fazaniranje 2–3 ure, 42 % pa da je potekalo eno uro ali manj. Za razliko od uradnega fazaniranja pa se je izkazalo, da je neuradno fazaniranje potekalo na vseh šolah, ki so sodelovale v raziskavi. Pri tem je neuradno fazaniranje trajalo dlje časa kot uradno. Več kot polovica dijakov (55 %) je poročala, da poteka neuradno fazaniranje 1 dan in 36 % dijakov je poročalo, da poteka neuradno fazaniranje od dva do 5 dni.

Tabela 3. Lokacija neuradnega fazaniranja (N = 366)

Lokacija fazaniranja	M	SD	1 in 2	3	4 in 5
			Nikoli in redko	Včasih	Pogosto in zelo pogosto
			f (%)	f (%)	f (%)
V okolici šole	3,72	1,36	116 (31,7)	54 (14,8)	196 (53,6)
Na avtobusni postaji	3,65	1,14	147 (40,2)	64 (17,5)	155 (42,4)
V središču mesta	3,01	1,66	182 (49,7)	49 (13,4)	135 (36,9)
Na šolskih hodnikih	3,36	1,40	202 (55,2)	31 (8,5)	133 (36,3)
Na avtobusu	2,55	1,48	258 (70,5)	49 (13,4)	59 (16,1)
V straniščih v šoli	2,02	1,20	303 (82,8)	41 (11,2)	22 (6,0)
V dijaškem domu	1,88	1,19	334 (91,3)	18 (4,9)	14 (3,8)
Drugje	1,11	0,60	356 (97,3)	2 (0,5)	8 (2,2)

Iz tabele 3 lahko razberemo pogostost neuradnega fazaniranja na različnih lokacijah. Največ dijakov je poročalo, da je fazaniranje potekalo v okolici šole. Dobra polovica dijakov je namreč odgovorila, da so tu aktivnosti potekale pogosto in zelo pogosto. Druga najbolj zastopana lokacija fazaniranja je bila avtobusna postaja, 42 % dijakov je poročalo, da se tu odvija fazaniranje zelo pogosto ali pogosto. Naslednji dve lokaciji po pogostosti sta bili središče mesta in šolski hodniki. Dobra tretjina dijakov je namreč poročala, da se na teh dveh lokacijah pogosto odvijajo aktivnosti, ki jih uvrstimo v neuradno fazaniranje. Dijaki so poročali, da se fazaniranje redko odvija v dijaških domovih, saj večina udeležencev (97 %) poroča, da se v dijaškem domu fazaniranje ne odvija nikoli ali pa redko. Razlog je, da večina dijakov biva v domačem kraju in tako nimajo izkušenj o poteku aktivnosti v dijaških domovih na začetku šolskega leta. Dijakom smo dali možnost, da napišejo lokacije, kjer poteka fazaniranje in jih nismo zajeli v vprašalniku. Nekaj dijakov (5 %) je navedlo lokacije neuradnega fazaniranja, ki niso bili vnaprej navedene. Največkrat so dopisali, da fazaniranje poteka doma, to so navedli 4 % dijakov, pojavila sta se še odgovora športni dan in trening, to je navedel 1 % dijakov.

Tabela 4. *Vloge dijakov izvajalcev pri neuradnem fazaniranju med šolanjem*

Vloge pri fazaniranju	<i>f</i>	%
V prvem letniku tarča, v višjih pa samo opazovalec.	0	0
Od prvega letnika naprej samo opazovalec.	0	0
V 1. letniku tarča, v višjih pa je izvajal »fazaniranje«.	294	80,3
V 1. letniku opazovalec, v višjih izvajalec.	72	19,7

Večina dijakov (80 %) je poročala, da so bili v 1. letniku tarče, v višjih letnikih pa so izvajali fazaniranje, 20 % dijakov pa je poročalo, da so bili v 1. letniku opazovalci, nato pa so izvajali fazaniranje. Iz tabele 4 lahko razberemo, da je bil večji del izvajalcev deležnih aktivnosti v okviru fazaniranja, ko so bili sami novinci. Manjši del udeleženi dijakov v raziskavi je bilo v 1. letniku v vlogi opazovalca.

Dve tretjini dijakov (66 %) sta bili prvič v vlogi izvajalca fazaniranja v 2. letniku srednje šole. Manjši del dijakov (15 %) je bilo prvič v vlogi izvajalca fazaniranja v 3. letniku srednješolskega izobraževanja. Večina dijakov (80 %) je poročala, da so bili prvič v vlogi izvajalcev v 2. ali 3. letniku. Slabi dve desetini (19 %) srednješolcev, ki so izpolnjevali vprašalnik, pa je vlogo izvajalca fazaniranja prevzelo v zadnjem letniku srednje šole. Pri poročanju deleža izvajalcev smo upoštevali, da kot novinci, torej v 1. letniku srednješolskega izobraževanja, še ne prevzemajo vlog izvajalcev, temveč tarč ali opazovalcev. Ugotovili smo, da je povprečno številko dijakov novincev, ki jih je posamezen dijak izvajalec v povprečju fazaniral na leto, 7.

Tabela 5. *Kriteriji po katerih dijaki izbirajo tarče (N = 366)*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	1 in 2	3	4 in 5
			Nikoli in redko <i>f</i> (%)	Včasih <i>f</i> (%)	Pogosto in zelo pogosto <i>f</i> (%)
Novinec je slučajno prišel mimo.	3,52	1,21	76 (20,8)	98 (26,8)	192 (52,5)
Novinec je bil na videz mlajši.	3,00	1,32	127 (34,7)	97 (26,5)	142 (38,8)
Novinec se je delal »frajerja«.	2,87	1,31	149 (40,7)	96 (26,2)	121 (33,1)

Novinec se je manj upiral.	2,51	1,26	202 (55,2)	80 (21,9)	84 (22,0)
Novinec je deloval prestrašeno, negotovo, sramežljivo	1,68	0,98	306 (83,6)	35 (9,6)	25 (6,8)
Novinec je v nečem odstopal od povprečja.	1,55	0,9	311 (84,0)	41 (11,2)	14 (3,8)
Novinec je bil socialno izoliran, sam.	1,50	0,82	322 (87,0)	34 (9,3)	10 (2,7)

V tabeli 5 lahko pogledamo kriterije, po katerih so dijaki izbirali tarče. Najbolj pogosto so dijaki novince izbirali tako, da je novinec slučajno prišel mimo, po tem kriteriju je pogosto ali zelo pogosto izbirala več kot polovica dijakov izvajalcev. Drugi najbolj pogost kriterij je bil, da so bili novinci na videz mlajši, po tem kriteriju je pogosto ali zelo pogosto izbiralo skoraj 40 % dijakov. Da se je novinec delal »frajerja«, je bila tretja najbolj pogosta izbira, saj je tako izbirala tretjina dijakov. Najmanj pogost kriterij je bil, da je novinec socialno izoliran, po tem kriteriju je pogosto ali zelo pogosto izbirala le desetina dijakov.

Vrste in pogostost aktivnosti pri neuradnem fazaniranju

V skladu z Lundeenovno (2013) razvrstitvijo smo aktivnosti v okviru fazaniranja razdelili v tri skupine: nedolžno fazaniranje, fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje. Število aktivnosti dijakov za posamezno kategorijo smo prikazali v tabeli 6.

Tabela 6. Aktivnosti in frekvence pogostosti določenih aktivnosti pri fazaniranju

Vrste fazaniranja	Nikoli	Enkrat	2–3 krat	4–7 krat	Več kot 7-krat
	<i>f</i> (%)	<i>f</i> (%)	<i>f</i> (%)	<i>f</i> (%)	<i>f</i> (%)
Nedolžno fazaniranje					
Novince sem popisal z barvnimi flomastri in drugimi pisali (po koži in/ali oblačilih).	50 (13,7)	43 (11,7)	92 (25,1)	82 (22,4)	99 (27,0)
Ob srečanju z novinci sem se oglašal s »frrrrr...«.	120 (32,8)	10 (2,7)	87 (23,8)	78 (21,3)	71 (19,4)
Od novinca sem zahteval, da javno nastopa pred publiko (npr. poje ali pleše, recitira, ...).	271 (74,0)	42 (11,5)	41 (11,2)	7 (1,9)	5 (1,4)
Pobarval sem novinca z barvnim pršilom (po laseh, koži, oblačilih, ...).	309 (84,4)	32 (8,7)	19 (5,2)	2 (0,5)	4 (1,1)
Od novinca sem zahteval, da uprizori neko aktivnost (npr. vesla po hodniku; tuli v luno; piha v navidezno svečo, ...).	280 (76,5)	52 (14,2)	29 (7,9)	4 (1,1)	1 (0,3)
Od novinca sem zahteval, da stopi v stik s točno določenimi osebami (znanimi in/ali neznanimi).	329 (89,9)	26 (7,1)	9 (2,5)	0 (0,0)	2 (0,5)

Od novinca sem zahteval, da zvede določene aktivnosti z zavezanimi očmi.	346 (94,5)	14 (3,8)	5 (1,4)	1 (0,3)	0 (0,0)
Prisilil sem novinca, da nosi oblačila, ki ga spravljajo v zadrego.	351 (95,9)	10 (2,7)	3 (0,8)	1 (0,3)	1 (0,3)
Novincu sem odredil nalogo merjenja velikih razdalj (npr. z vžigalico, cigareto, kovancem, ...).	354 (96,7)	7 (1,9)	3 (0,8)	1 (0,3)	1 (0,3)
Fazaniranje z elementi MVN					
Poškropil/polil sem novinca z vodo.	250 (68,3)	48 (13,1)	52 (14,2)	13 (3,6)	3 (0,8)
Prisilil sem novinca k uživanju ekstremno pekoče hrane (feferonov, paprike, čilija, ...).	307 (83,9)	38 (10,4)	14 (3,8)	5 (1,4)	2 (0,5)
Obmetaval sem novinca s koruzo.	319 (87,2)	25 (6,8)	18 (4,9)	3 (0,8)	1 (0,3)
Obmetaval sem novince s hrano (jajci, paradižniki, ...).	321 (87,7)	27 (7,4)	13 (3,6)	2 (0,5)	3 (0,8)
Zahteval sem od novinca, da je osebni služabnik starejšemu dijaku (npr., da mu nosi torbo).	321 (87,5)	34 (9,3)	5 (1,4)	3 (0,8)	3 (0,8)
Poškropil sem novinca z vodo, nato pa ga posul še z moko.	330 (90,2)	20 (5,5)	12 (3,3)	2 (0,5)	2 (0,5)
Zahteval sem od novinca, da simulira (odigra vlogo) spolni odnos z nasprotnim ali istim spolom.	332 (90,7)	22 (6,0)	9 (2,5)	2 (0,5)	1 (0,3)
Zahteval sem od novinca, da nadleguje neznano osebo.	353 (96,4)	10 (2,7)	1 (0,3)	1 (0,3)	1 (0,3)
Nasilno fazaniranje					
Spodbujal sem novinca k pitju pretiranih količin alkohola.	348 (95,1)	7 (1,9)	7 (1,9)	0 (0,0)	4 (1,1)
Novincu sem opral glavo v WC školjki.	354 (96,7)	5 (1,4)	2 (0,5)	2 (0,5)	3 (0,8)
Prisilil sem novinca k pitju ali prehranjevanju s snovmi, ki se normalno ne uživajo.	358 (97,8)	4 (1,1)	1 (0,3)	1 (0,3)	2 (0,5)
Novinca sem udaril, brcnil.	358 (97,8)	4 (1,1)	1 (0,3)	2 (0,5)	1 (0,3)
Prisilil sem novinca, da popije veliko količino alkohola do te mere, da je čutil slabost ali da se je onesvestil.	360 (98,4)	4 (1,1)	2 (0,5)	0 (0,0)	0 (0,0)
Zahteval sem od novinca, da ukrade ali uniči tujo lastnino.	361 (98,6)	4 (1,1)	1 (0,3)	0 (0,0)	0 (0,0)

Pri nedolžnem fazaniranju smo ugotovili, da je bilo najbolj pogosto pisanje z barvnimi flomastri. Glede pogostoti izvajanja določenih aktivnosti je največ dijakov v povprečju na leto

popisalo novince z barvnimi flomastri več kot sedemkrat (27 %). Druga najbolj pogosta aktivnost je bila oglašanje s »frrrrr...« ob srečanju z novinci. Dijaki so to izvedli 2–3 krat v povprečju na leto. Tretja aktivnost po pogostosti je bilo javno nastopanje. V primerjavi s popisovanjem novincev in oglašanjem s »frrrrr...« je bila zastopana v manjši meri, in sicer v 26 %. Od tega so dijaki največkrat to izvedli v povprečju enkrat na leto.

Pri fazaniranju z elementi medvrstniškega nasilja je bilo najbolj pogosta aktivnost škropljenje novinca z vodo. Najbolj pogosto so izvajalci škropili novince 2–3-krat na leto. Sledilo je siljenje v uživanje pekoče hrane, najbolj pogost odgovor je bil, da so to delali enkrat. Tretje je bilo obmetavanje novincev s hrano, kar so ravno tako v povprečju delali enkrat.

Pri nasilnem fazaniranju je bilo najbolj pogosto spodbujanje novincev k pretiranemu pitju alkohola. Največ jih je so izvajalo enkrat do trikrat. V štirih primerih pa so to izvajali več kot sedemkrat. Pranje glave novincem v straniščni školjki se je najbolj pogosto izvajalo enkrat. V treh primerih pa se je izvajalo več kot sedemkrat. Pri siljenju novincev k pitju ali prehranjevanju s snovmi, ki se normalno ne uživajo, je bilo med tistimi dijaki, ki so to izvajali največkrat izbran odgovor, da so to v povprečju izvedli enkrat. V dveh primerih pa so to izvedli več kot sedemkrat.

Tabela 7. Prikaz rezultatov moralne nezavzetosti (N = 366)

	M	SD	Min	Max	Me
To, da popišemo novinca, ni tako hudo, kot da bi ga pretepli ali napili.	4,10	1,01	1	5	4
S fazaniranjem ni nič narobe, saj nima nobenih posledic za novince.	3,58	1,10	1	5	4
Starejši dijaki s fazaniranjem novincev ohranimo svojo čast.	2,79	1,21	1	5	3
Fazaniral sem zato, ker sem bil v skupini z drugimi dijaki, ki so to počeli.	2,49	1,17	1	5	3
S fazaniranjem starejši dijaki novincem pokažemo, kje je njihovo mesto na šoli.	1,96	1,15	1	5	2

Dijaki so najbolj pogosto poročali, da če popišejo novinca ni tako hudo, kot da bi ga pretepli ali napili. Drugi najbolj pogosti pa je bil, da s fazaniranjem ni nič narobe, saj nima nobenih posledic za novince. Najmanj se dijaki strinjajo s postavkami, da so »fazanirali«, ker so bil v skupini z drugimi dijaki, ki so to počeli in da s fazaniranjem starejši dijaki novincem pokažejo, kje je njihovo mesto na šoli.

Preverjanje hipotez

Najprej bomo prikazali opisne statistike za vse v raziskavo vključene spremenljivke (tabela 8).

Tabela 8. Opisne statistike in normalnost porazdelitve uporabljenih mer

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	Asimetričnost		Sploščenost		K-S	K-S <i>p</i>
					<i>As</i>	<i>SE</i>	<i>Spl</i>	<i>SE</i>		
Aktivnosti pri fazaniranju										
Nedolžno fazaniranje	14,67	3,14	9	40	2,367	0,128	13,707	0,254	0,117	<,001
Fazaniranje z elementi MVN	9,72	2,71	8	30	3,364	0,128	15,487	0,254	0,263	<,001
Nasilno fazaniranje	6,30	1,55	6	20	6,235	0,128	41,113	0,254	0,512	<,001
Stališča do fazaniranja										
Negativna stališča	2,19	0,67	9	48	0,528	0,128	0,279	0,254	0,078	<,001
Pogojno pozitivna	3,44	1,01	3	15	-0,256	0,128	-0,681	0,254	0,111	<,001
Šolska klima										
Razširjenost draženja in trpinčenja	2,04	0,62	5	20	0,564	0,128	0,237	0,254	0,138	<,001
Dopuščanje agresivnih stališč	1,73	0,56	7	32	1,133	0,128	2,105	0,254	0,133	<,001
Pripravljenost iskanja pomoči	2,71	0,63	9	36	-0,600	0,128	0,597	0,254	0,810	<,001

Opombe: K-S –Kolmogorov-Smirnov koeficient.

Najprej smo preverili normalnost porazdelitve spremenljivk in na podlagi Kolmogorov-Smirnovega koeficienta ugotovili, da niso normalno porazdeljene, saj je bila p vrednost pri vseh lestvicah nižja od izbrane kriterijske 0,05 vrednosti (tabela 8). Zato so rezultati v nadaljevanju obdelani z neparametričnimi testi.

Iz tabele 8 lahko iz srednjih vrednosti pri aktivnostih fazaniranja razberemo, da dijaki, ki izvajajo aktivnosti, najbolj pogosto izvajajo tiste, ki jih lahko uvrstimo v kategorijo nedolžnega fazaniranja, nato sledi fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in najmanj pogosto nasilno fazaniranje.

Pri vprašalniku o stališčih glede fazaniranja lahko ugotovimo, da je bila srednja vrednost za negativna stališča nizka ($M = 2,19$, $SD = 0,67$). Iz tega lahko razberemo, da dijaki izvajalci, v povprečju menijo, da novincem fazaniranje ne povzroča posledic, travm in da ni škodljivo za novince. Pri pogojno pozitivnih stališčih pa je bilo povprečje relativno visoko ($M = 3,44$, $SD = 1,01$). To pomeni, da se dijaki strinjajo, da se mora novinec sam odločiti glede tega ali želi biti fazaniran ali ne in da bi morala pri fazaniranju šola postaviti jasna pravila, kaj se sme početi in kaj ne.

Rezultati pri šolski klimi so pokazali, da je za razširjenost draženja in trpinčenja pri našem vzorcu dijakov srednja vrednost nizka ($M = 2,04$, $SD = 0,62$). To nakazuje, da dijaki na šolah ne zaznavajo žaljenja in trpinčenja drugih dijakov. Pri dopuščanju agresivnih stališčih je bila srednja vrednost še nižja ($M = 1,73$, $SD = 0,56$), kar nakazuje, da dijaki v sodelujočih šolah ne zaznavajo niti, da šola dopušča agresijo do dijakov. Pri pripravljenosti iskanja pomoči pa je bila srednja vrednost višja ($M = 2,71$, $SD = 0,63$), kar pomeni, da dijaki v večji meri zaznavajo, da se lahko zanesejo na učitelje in da so jim ti pripravljeni nuditi pomoč.

H1: Dijaki bodo imeli do fazaniranja bolj pozitivna stališča kot dijakinje.

Tabela 9. Prikaz razlik med spoloma pri stališčih do fazaniranja

	Dijakinje		Dijaki		Mann-Whitneyev U	p
	Me	IQR	Me	IQR		
Pogojno pozitivno stališče do fazaniranja	9,0	4,0	12,0	5,0	11418,0	<,001
Negativna stališča do fazaniranja	22,0	9,0	24,0	9,5	13024,5	<,001

Analiza je pokazala, da je bilo pogojno pozitivno stališče do fazaniranja bolj statistično značilno za dijakinje kot za dijake, $U = 11418$, $p = <,001$. To pomeni, da dijakinje v večji meri zagovarjajo stališče, da se novinci lahko sami odločijo ali želijo biti fazanirani ali ne, in da bi se morali udeležiti fazaniranja prostovoljno ter da bi morala šola postaviti jasna pravila, kaj se lahko počne in kaj ne. S tem smo potrdili prvo hipotezo.

H2: Pri dijakih izvajalcih bo najbolj pogosta oblika fazaniranja nedolžno fazaniranje.

Tabela 10. Aktivnosti in frekvenca pri fazaniranju novincev

Vrste fazaniranja	f	%
Nedolžno fazaniranje		
Novince sem popisal z barvnimi flomastri in drugimi pisali (po koži in/ali oblačilih).	316	86,3
Ob srečanju z novinci sem se oglašal s »frrrrr...«.	246	67,2
Od novinca sem zahteval, da javno nastopa pred publiko (npr. poje ali pleše, recitira, ...).	95	25,0
Od novinca sem zahteval, da uprizori neko aktivnost (npr. vesla po hodniku; tuli v luno; piha v navidezno svečo, ...).	86	23,5
Pobarval sem novinca z barvnim pršilom (po laseh, koži, oblačilih, ...).	57	15,6
Od novinca sem zahteval, da stopi v stik s točno določenimi osebami (znanimi in/ali neznanimi).	37	10,1
Od novinca sem zahteval, da zvede določene aktivnosti z zavezanimi očmi.	20	5,5
Prisilil sem novinca, da nosi oblačila, ki ga spravljajo v zadrego.	15	4,1
Novincu sem odredil nalogo merjenja velikih razdalj (npr. z vžigalico, cigareto, kovancem, ...).	12	3,3
Fazaniranje z elementi MVN		
Poškropil/polil sem novinca z vodo.	116	31,7
Prisilil sem novinca k uživanju ekstremno pekoče hrane (feferonov, paprike, čilija, ...).	59	16,1
Obmetaval sem novinca s koruzo.	47	12,8
Obmetaval sem novince s hrano (jajci, paradižniki, ...).	45	12,3
Zahteval sem od novinca, da je osebni služabnik starejšemu dijaku (npr., da mu nosi torbo).	45	12,3
Poškropil sem novinca z vodo, nato pa ga posul še z moko.	36	9,8
Zahteval sem od novinca, da simulira (odigra vlogo) spolni odnos z nasprotnim ali istim spolom.	34	9,3
Zahteval sem od novinca, da nadleguje neznano osebo.	13	3,6
Nasilno fazaniranje		
Spodbujal sem novinca k pitju pretiranih količin alkohola.	18	4,9
Novincu sem opral glavo v straniščni školjki.	12	3,3
Prisilil sem novinca k pitju ali prehranjevanju s snovmi, ki se normalno ne uživajo.	8	2,2
Novinca sem udaril, brcnil.	8	2,2
Prisilil sem novinca, da popije veliko količino alkohola do te mere, da je čutil slabost ali da se je onesvestil.	6	1,6
Zahteval sem od novinca, da ukrade ali uniči tujo lastnino.	5	1,4

Vseh 366 dijakov, ki so bili vključeni v raziskavo in so bili v vlogi izvajalcev fazaniranja, je poročalo o aktivnostih, ki so jih izvajali na novincih. Prevladovale so aktivnosti v okviru nedolžnega fazaniranja, teh je bilo dve tretjini, skoraj 30 % aktivnosti je bilo v kategoriji

fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in 4 % aktivnosti je bilo v kategoriji nasilnega fazaniranja. Z dobljeni podatki lahko potrdimo drugo hipotezo.

Pri nedolžnem fazaniranju je bila najbolj pogosta aktivnost pisanje na kožo s flomastri (86 %). Na drugem mestu je bilo oglašanje z zvoki ob srečanju z novinci – npr. »frrrrr...« (67 %), tretja najbolj pogosta aktivnost, ki so jo zahtevali od novinca, pa je bilo javno nastopanje (26 %).

Na skoraj tretjini novincev so starejši dijaki izvajali fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja. Tu je bila najbolj pogosta aktivnost škropljenje novinca z vodo (32 %), druga je bila siljenje novinca k uživanju ekstremno pekoče hrane (16 %) in tretja obmetavanje novincev s koruzo (13 %). Skoraj od desetine novincev so dijaki izvajalci zahtevali socialno nesprejemljivo vedenje, to je npr. simuliranje spolnega odnosa z nasprotnim ali istim spolom.

Pri nasilnem fazaniranju so dijaki novince spodbujali k pitju pretiranih količin alkohola. Druga najbolj pogosta aktivnost v tej kategoriji pa je bilo pranje glave v straniščni školjki (3 %).

H3: Učno manj uspešni dijaki bodo izvajali hujše aktivnosti fazaniranja (z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje) v večji meri kot učno uspešnejši dijaki.

Tabela 11. Prikaz razlik med različno učno uspešnimi dijaki pri posameznih vrstah fazaniranja

	Učno uspešni (N = 220)		Učno manj uspešni (N = 146)		Mann-Whitneyev U	p
	Me	IQR	Me	IQR		
Nedolžno fazaniranje	14,0	4,0	14,5	3,0	14759,5	0,186
Fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja	9,0	2,0	9,0	2,0	13687,0	0,012
Nasilno fazaniranje	6,0	0,0	6,0	0,0	15054,0	0,018

Analiza je pokazala, da pri nedolžnem fazaniranju ni bilo statistično pomembnih razlik med učno bolj in manj uspešnimi dijaki ($U = 14759,50$, $p = 0,186$). Torej, učno uspešni dijaki podobno pogosto kot učno manj uspešni izvajajo aktivnosti, ki jih lahko uvrstimo v skupino nedolžnega fazaniranja. Statistično pomembne razlike med različno učno uspešnimi dijaki so se pokazale pri fazaniranju z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnim fazaniranju. Mann-Whitneyev test je pokazal, da je fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja pogostejše pri učno manj uspešnih dijakih ($U = 13687$, $p = 0,012$) in enako pri nasilnem fazaniranju, tudi to je bilo bolj značilno za učno manj uspešne dijake ($U = 15054$, $p = 0,018$). S tem lahko potrdimo hipotezo 3.

H4: Fazaniranje v srednjih strokovnih šolah bo trajalo dlje časa, bo bolj resno, nasilno kot v gimnazijah. Hkrati bodo dijaki v programih srednjih strokovnih šol zaznavali slabšo šolsko kulturo pri medvrstniškem nasilju (več trpinčenja in dopuščanja agresivnih stališč).

Tabela 12. Trajanje neuradnega fazaniranja glede na program šolanja

	Gimnazija (N = 179)	Srednja strokovna šola (N = 187)	χ^2 (df)	p
1 ura ali manj	5 (2,8 %)	0 (0 %)	23,855 (4)	< ,001
2–3 ure	12 (6,7 %)	3 (1,6 %)		
1 dan	101 (56,4 %)	101 (54,0 %)		
2–5 dni	61 (34,1 %)	70 (37,4 %)		
Več kot 1 teden	0 (0 %)	13 (7,0 %)		

S hi kvadrat testom smo izračunali, da obstajo statistično pomembne razlike med gimnazijskim in srednjim strokovnim programom pri trajanju neuradnega dela fazaniranja (tabela 12). V srednjih strokovnih šolah tako neuradno fazaniranje poteka statistično pomembno dlje časa kot v gimnazijah, saj poteka 5 dni ali celo več kot en teden.

Tabela 13. Prikaz razlik med programi pri posameznih vrstah fazaniranja

	Gimnazija (N = 179)		Srednja strokovna šola (N = 187)		Mann- Whitneyev U	p
	Me	IQR	Me	IQR		
Nedolžno fazaniranje	14,0	3,0	14,0	4,0	16533,5	0,840
Fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja	8,0	2,0	10,0	3,0	12245,5	<,001
Nasilno fazaniranje	6,0	0,0	6,0	0,0	15140,0	<,001

Z Mann-Whitneyevim testom smo izračunali, da pri nedolžnem fazaniranju ni bilo statistično pomembnih razlik med dijaki gimnazij in srednjih strokovnih šol. Statistično pomembne razlike med dijaki in tistimi, ki so v srednjem strokovnem izobraževanju so se pokazale pri fazaniranju z elementi medvrstniškega nasilja in pri nasilnem fazaniranju. Z analizo smo ugotovili, da je fazaniranje tako z elementi medvrstniškega nasilja kot tudi nasilno fazaniranje bolj pogosto pri dijakih v strokovnih programih (tabela 13).

Tabela 14. Prikaz razlik med programi pri zaznavi šolske klime pri medvrstniškem nasilju

	Gimnazija (N = 179)		Srednja strokovna šola (N = 187)		Mann- Whitneyev U	p
	Me	IQR	Me	IQR		
Razširjenost draženja in trpinčenja	9,0	4,0	11,0	4,0	10005,5	<,001
Dopušcanje agresivnih stališč	10,0	5,0	13,0	5,0	10267,0	<,001
Pripravljenost iskanja pomoči	26,0	6,0	24,0	7,0	15033,5	0,092

Analiza je pokazala, da so bile statistično pomembne razlike pri zaznavi draženja in trpinčenja med gimnazijskim programom in strokovnimi srednjimi šolami ($U = 10005,50$, $p = < ,001$). V srednjih strokovnih šolah dijaki zaznavajo, da je v pomembno večji meri prisotno dopušcanje draženja in trpinčenja kot v gimnazijah. Pri analizi se je pokazalo, da so bile statistično pomembne razlike tudi pri zaznavi dopušcanja agresivnih stališč med gimnazijskim programom in strokovnimi srednjimi šolami ($U = 10267,00$, $p = < ,001$). V

srednjih strokovnih šolah so tako dijaki zaznavali večjo bolj prisotnost agresivnih stališč. Na osnovi empirični podatkov lahko potrdimo hipotezo 4.

H5: Učno uspešni dijaki bodo imeli bolj negativna stališča do fazaniranja kot učno manj uspešni. Poleg tega bodo zaznavali, da se v šoli lahko v primeru nadlegovanja obrnejo na profesorje.

Tabela 15. Prikaz razlik med učno uspešnostjo pri stališčih do fazaniranja

	Učno uspešni (N = 220)		Učno manj uspešni (N = 146)		Mann- Whitneyev U	p
	Me	IQR	Me	IQR		
	Pogojno pozitivno stališče do fazaniranja	11,0	5,0	10,0		
Negativna stališča do fazaniranja	24,0	10,0	23,0	9,0	14182,0	0,058

Mann-Whitneyev test je pokazal, da so bile pri negativnih stališčih pomembne razlike med učno bolj in manj uspešnimi dijaki. Na ravni 5,8 % tveganja, na meji statistične pomembnosti, pa razberemo, da so imeli učno uspešnejši dijaki bolj negativna stališča do fazaniranja kot učno manj uspešni. To pomeni, da v večji meri menijo, da je fazaniranje izživljanje starejših dijakov nad mlajšimi novinci, da je nesmiselno ter da pušča negativne posledice na novincih.

Tabela 16. Prikaz razlik med učnim uspehom dijakov in zaznano šolsko klimo pri medvrstniškem nasilju

	Učno uspešni (N = 220)		Učno manj uspešni (N = 146)		Mann- Whitneyev U	p
	Me	IQR	Me	IQR		
	Razširjenost draženja in trpinčenja	10,0	4,0	10,0		
Dopušcanje agresivnih stališč	11,0	4,0	13,0	5,3	12494,5	<,001
Pripravljenost iskanja pomoči	26,0	7,0	24,0	7,0	13768,5	0,021

Pri iskanju pomoči pri profesorjih smo z Mann-Whitneyevim testom ugotovili, da so se pojavile statistično pomembne razlike med učno uspešnimi in manj uspešnimi dijaki ($U = 13768,50$, $p = 0,021$). Učno uspešnejši dijaki v večji meri kot učno manj uspešni zaupajo profesorjem, če jih drugi dijaki nadlegujejo; menijo, da je učiteljem mar, ali se dijaki v šoli dobro počutijo.

Razprava

Z magistrsko raziskavo smo želeli ugotoviti, kako o fazaniranju poročajo dijaki 4. letnikov, izvajalci fazaniranja. Dijaki so poročali o vlogah pri fazaniranju, o aktivnostih v okviru fazaniranja ter o svojih stališčih do fazaniranja. Poleg tega pa smo se osredotočili še na njihovo zaznavo šolske klime pri medvrstniškem nasilju ter se dotaknili koncepta moralnega presojanja. Predvsem nas je zanimal vidik neuradnega fazaniranja, torej vidik aktivnosti, ki je ne organizira šola in pri kateri niso prisotni pedagoški delavci.

Rezultate smo predstavili v dveh delih. V prvem delu smo se osredotočili na vidik, ki se veže na izkušnje dijakov četrtnih letnikov v povezavi s fazaniranjem. V tem delu smo dijake spraševali po tem, v kakšnih vlogah so bili pri fazaniranju v preteklosti, koliko novincev so fazanirali, kdaj so fazanirali, kriterije, po katerih so izbirali novince, ter lokacije, kjer je potekalo to neuradno fazaniranje. V magistrski raziskavi smo postavili pet hipotez, ki smo jih v drugem delu na zbranih empiričnih podatkih tudi testirali. Pregledali smo, ali obstajajo razlike med dijaki in dijakinjami, med učno različno uspešnimi dijaki, uspehom in med gimnazijskim in srednjim strokovnim programom.

Ugotovili smo, da je fazaniranje še vedno pogost pojav ob vstopu dijakov novincev v srednje šole, saj so dijaki poročali, da je na vseh šolah, ki so bile vključene v raziskavo, potekalo neuradno fazaniranje, ne pa tudi uradno. Kljub vsemu je uradno fazaniranje potekalo na več kot polovici srednjih šol. V raziskavi smo ugotovili, da fazaniranje dijaki izvajalci zaznavajo kot sprejem novincev in kot dejavnost ohranjanja tradicije. To so izrazili s prostimi odgovori o fazaniranju, kot npr.: *»Lepo je obdržati tradicijo v zdravih mejah,«* *»Novincem se zdi fazaniranje zabavno. Tudi meni se je zdelo, ko sem bila novinka,«* *»S fazaniranjem sprejmemo novince,«* *»Fazaniranje je tradicija, ki ne škoduje novim dijakom.«* Dijaki torej menijo, da je to tradicija, ki ne škoduje dijakom novincem ter predstavlja obliko sprejetja med srednješolci. Kljub temu da so dijaki poročali o tem, da daleč prevladujejo aktivnosti nedolžnega fazaniranja (v 66 %), pa poročajo tudi o oblikah fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja (v 30 %) in nasilnega fazaniranja (v 4 %) po Lundeenovi (2013) klasifikaciji. O podobnem deležu sta poročali tudi S. Pečjak in T. Pirc (2018), saj sta ugotovili, da so na slovenskih srednjih šolah dijaki novinci najpogosteje (v 72 %) poročali o aktivnostih v okviru nedolžnega fazaniranja, sledilo je fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja (v 23 %) in nasilno fazaniranje (v skoraj 6 %). Tudi Kebler (2016) v svoji diplomski nalogi izpostavlja, da so bili dijaki novinci največkrat izpostavljeni nedolžnim oblikam fazaniranja, z najbolj pogosto obliko popisovanja novincev z barvnimi flomastri, saj so bili tega deležni vsi dijaki novinci - žrtve, udeleženi v njegovi raziskavi. Ti podatki kažejo na izvajanje raznih psihičnih in fizičnih oblik nasilja nad dijaki novinci, saj gre zlasti v primerih fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnega fazaniranja za aktivnosti, ki vključujejo hudo poniževanje in zastraševanje novincev.

Prvo hipotezo o tem, da bodo imeli dijaki do fazaniranja pozitivnejša stališča kot dijakinje, smo potrdili. To pomeni, da se jim zdi fazaniranje bolj sprejemljivo oz. imajo do njega manj odklonilen odnos kot dekleta. Podobno ugotavljajo v povezavi s fazaniranjem tudi drugi raziskovalci. Tako npr. Hoover in Pollard (2000) poročata, da je tako pri dekletih kot pri fantih prisoten hazing, vendar je pri fantih večje tveganje, da bodo del hazinga kot dekleta, še posebej, ko govorimo o nevarnem hazingu. Podobno ugotavljajo tudi druge

študije. Npr. Cimino (2013) je ugotovil, da dekleta streminjo k bolj nedolžnim oblikam hazinga. Allan idr. (2018) so v raziskavi pri študentih na univerzah v ZDA ugotovili, da je bilo več študentov (32 %) kot študentk (22 %) vključenih v aktivnosti pri hazingu. Poleg tega pa poročajo, da je bila večina študentov, še posebej študentk prepričanih, da aktivnosti v okviru hazinga niso koristne. Prav tako poročajo tudi raziskovalci medvrstniškega nasilja, ki ugotavljajo različne oblike medvrstniškega nasilja pri dekletih in pri fantih. Fantje so večkrat udeleženi pri tem nasilju tako v vlogi nasilneža kot v vlogi žrtve. Za njih je v večji meri značilno fizično nasilje, medtem ko je za dekleta bolj značilno relacijsko nasilje, to je socialno izključevanje, širjenje govoric ali laži o posamezniku in malipulacija z namenom škodovati drugim. To je tudi razlog, da pri dekletih manj vemo o nasilju in je tega tudi težko določiti, saj je nasilje bolj prikrito in posredno in ga je zato težko izmeriti. Kulturne norme in socialna sporočila dekletom in fantom dajejo različna sporočila, kako naj se vedejo. Pri fantih je socialno bolj sprejemljivo in se bolj spodbuja, da se lotijo aktivnih oblik reševanja konfliktov ter uveljavitve svoje volje. Pri dekletih pa je ravno obratno, saj je družbeno bolj sprejemljivo, da so mirne, ubogljive ter odvisne od močnejših. Dekleta tako praviloma izvajajo medvrstniško nasilje v skupinah, tam imajo vodjo, ki usmerja medvrstniško nasilje (Pečjak, 2014). Podobno se je izkazalo tudi v naši raziskavi, saj so bili dijaki v primerjavi z dijakinjami bolj tolerantni do fazaniranja nasploh, tudi do bolj resnih oblik, kot je to npr. fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja (npr. obmetavanje novincev s hrano) in nasilnega fazaniranja, med katerega sodijo aktivnosti, ki fizično ogrožajo novince, npr. pranje glave v straniščni školjki.

Ugotovili smo, da ima slovenski obred sprejema novincev v srednjo šolo precej vzporednic s hazingom. Kot smo izpostavili na začetku magistrske naloge, lahko rečemo, da fazaniranje lahko uvrstimo kot eno izmed oblik hazinga oz. lahko rečemo, da je hazing nadpomenka fazaniranja. Navadno morajo pri aktivnostih v okviru neuradnega fazaniranja dijaki novinci sodelovati ne glede na to, ali se z nalogo strinjajo ali ne. Nekatere naloge, ki jih dijaki izvajalci nalagajo novincem, pa lahko pri novincih povzročijo občutke nelagodja. Kot pravi Lundeen (2013) je zaznavanje hazinga subjektivno, za nekega dijaka je lahko klicanje s »frrrr...« ponižujoče, kljub temu da ta aktivnost spada med nedolžne oblike fazaniranja. Tako kot pri hazingu pa je tudi pri fazaniranju prisotno ohranjanje hierarhije. Dijaka novinca poimenujejo fazan, fazan naj bi se zavedal svojega položaja v skupini, ki je najnižji, torej si še ni prodobil svojega statusa. Višji status oz. sprejetje med skupino srednješolcev pa mu omogoča ravno opravljanje različnih nalog, preko katerih dokaže, da je vreden članstva. Za novince je pomembno, da postanejo člani nove skupine, v našem primeru dijaki določene srednje šole. To se ujema s Festingerjevo teorijo kognitivne neskladnosti (1957), saj navkljub temu, da lahko pri tem doživljajo neprijetne občutke (nelagodje, strah, anksioznost ...), ocenijo te občutke kot manj ogrožajoče, kot dejansko so. S tem zmanjšajo občutke nelagodja z namenom dosege višjega statusa oziroma sprejetja v skupino. Nagrada (dosega višjega statusa) postane bolj pomembna, ko mora posameznik vložiti več truda, da doseže cilj, to je sprejetje v skupino. Posledično se zato spremenijo odnos in občutki novincev v povezavi s fazaniranjem.

Čeprav je bil glavni cilj raziskave preučevanje neuradnega fazaniranja, smo neuradno primerjali z uradnim fazaniranjem glede trajanja. V srednjih šolah ločimo namreč dva obreda fazaniranja, ki se med pedagoškimi delavci v šoli obravnavata različno. To sta uradno fazaniranje, ki ga organizira šola in kjer so prisotni pedagoški delavci, dijaki in starši,

aktivnosti pa so vnaprej organizirane. Na drugi strani pa je neuradno fazaniranje, ki poteka v šoli, njeni okolici ali v bližini (v središču mesta, na avtobusu ...) in ni nadzorovano s strani strokovnih delavcev šole. Vse več šol se zadnja leta odloča za uradno fazaniranje, poleg sprejema dijakov novincev je eden izmed razlogov tudi ta, da se s tem želijo izogniti neuradnemu fazaniranju in posledicam tega. V naši raziskavi je po poročanju dijakov več kot polovica šol izvedla tudi uradno fazaniranje. Kljub vsemu so šole pogosto nemočne glede neuradnega fazaniranja in menijo, da to ni njihova odgovornost. Strinjamo se z Lundeenom (2013), ki pravi, da so za hazing odgovorni vsi, tako učitelji, drugi strokovni delavci na šoli kot tudi mimoidoči in drugi dijaki. Mnogi raziskovalci menijo, da tovrstne uradne prireditve, ki pripomorejo h gradnji moštva, pripomorejo k zmanjševanju neuradnega dela hazing aktivnosti, vendar pa navadno temu ni tako. Saj kot poudarja S. Lipkins (2006), uradni obredi, gradnje skupnosti, izleti, ne nadomestijo neuradnih oblik hazinga/fazaniranja.

Nenapisano pravilo pri hazingu/fazaniranju je, da ga vodijo starejši dijaki in da aktivnosti novinci ne izvajajo med seboj (Lipkins, 2006). V naši raziskavi smo ugotovili, da je bilo kar dve tretjini dijakov prvič v vlogi izvajalca v drugem letniku srednje šole, torej prvo leto po tem, ko so bili sami novinci. Drugi raziskovalci (Campo idr, 2005; Owen idr., 2008) pravijo, da vloge pri hazingu potekajo od tega, da je posameznik najprej žrtev in/ali opazovalec, šele nato pa izvajalec. To se je izkazalo tudi pri naši študiji, saj je bilo kar 80 % dijakov izvajalcev v prvem letniku v vlogi žrtve. Naše ugotovitve potrjujejo tudi druge slovenske študije. S. Pečjak in T. Pirc (2018) sta v raziskavi, v katero so bili vključeni dijaki novinci, ugotovili, da je bilo kar 79 % njih vključenih v neuradno fazaniranje, Kebler (2016) pa v svoji diplomski nalogi poroča celo o višjem odstotku, in sicer kar o 89 % novincih, ki so bili tarče neuradnega fazaniranja. Tudi mi smo ugotovili, da je bilo večina dijakov v prvem letniku žrtev fazaniranja, ostali pa so bili vključeni kot opazovalci (20 %). Prav tako pa se naše ugotovitve skladajo tudi s tujimi raziskavami. Strawhurn (2016) je poročal, da je 73 % študentov izpostavljenih hazingu; Allan in Madden (2008) sta poročala, da je približno 61 % študentov, vključenih v športne skupine, izpostavljenih tovrstnim aktivnostim. Hoover in Pollard (2000) pa sta ugotovila, da je bilo 48 % otrok in mladostnikov, starosti od 9 do 18 let, ki so bili vključeni v športne ali druge organizacije, deležnih različnih aktivnosti, ki bi jih v slovenskem prostoru lahko primerjali s fazaniranjem.

Pri neuradnem fazaniranju navadno sodelujejo dijaki višjih letnikov; to so dijaki, ki imajo višji socialni položaj kot novinci. Kot izpostavlja Lundeen (2013) gre navadno za proces socializacije, v katerem je posameznik novinec najprej tarča, nato pa, ko doseže višji socialni položaj, postane izvajalec. To potrjujejo tudi naši rezultati, saj je bila večina izvajalcev v prvem letniku srednje šole tudi tarč. Obred fazaniranja se v vseh letih ni veliko spremenil. Še vedno gre za prehod na višji socialni položaj, pri čemer si morajo novinci to mesto prislužiti preko različnih nalog (Stern, 2008). Stern (2008) opozarja, da pogosto fazaniranje strokovni delavci in tudi drugi vključeni zaznavajo precej lahkotno in posledic tega ne jemljejo resno. V anglosaškem svetu so mediji zaradi pogostih poškodb pri hazingu za to uvedli kar posebna izraza, to sta »smrt v bratovščinah« in »novinci, ki so bili močno poškodovani med iniciacijo«. Dejstvo, da so uvedli izraza, izraža nivo resnosti poškodb, ki so se dogajale tekom iniciacije in so še vedno del tradicije. Čeprav je bilo v naši raziskavi nasilno fazaniranje v primerjavi z nedolžnim in fazaniranjem z elementi medvrstniškega nasilja redko zastopano, se je še vedno pojavljalo. Dijaki so poročali o tem, da so spodbujali novince k pitju pretiranih količin alkohola, jim prali glave v stranišni školjki, novince udarjali in brcali ... Teh

aktivnosti je bilo slabih 5 %, vendar pa so kljub temu zaskrbljujoče in jih ne bi smeli spregledati.

Aktivnosti v okviru hazinga trajajo določen čas. Tako kot sta ugotovili že S. Pečjak in T. Pirc (2018), se je tudi v naši raziskavi izkazalo, da neuradno fazaniranje poteka dlje kot uradno.

Druga predpostavka, ki smo jo potrdili, je bila, da bo pri dijakih izvajalcih najpogostejša oblika fazaniranja nedolžno fazaniranje. V raziskavi smo potrdili ugotovitve S. Pečjak in T. Pirc (2018), da je so med aktivnostmi najbolj pogoste tiste, ki spadajo v kategorijo nedolžnega fazaniranja. Naši rezultati so skladni tudi z ugotovitvami Keblerja (2016), ki v svoji diplomski poroča, da je bilo najbolj zastopano nedolžno fazaniranje. Skoraj 90 % dijakov tarč v njegovi raziskavi je bilo namreč večkrat izpostavljenih popisovanju z barvnimi flomastri, prav tako je večina (73 %) dijakov poročala o klicanju s »frrr...«, ki bi jih po Lundeenovi (2013) klasifikaciji razvrstili v nedolžno fazaniranje. Vendar pa se moramo zavedati, da kljub oznaki nedolžno fazaniranje, to ni nujno tako nedolžno. Popis novincev s flomastri do popolne neprepoznavnosti lahko pripelje do razčlovečenosti posameznika (Pečjak in Pirc, 2018). Kot enega izmed mehanizmov, s katerim posameznik pojasnjuje svoje vedenje, Bandura (1999) v teoriji moralne nezavzetosti predstavi tudi dehumanizacijo, s katero posameznik žrtvuje človeških lastnosti. Pri fazaniranju se to kaže tako, da dijaki izvajalci popišejo novince do neprepoznavnosti, mu torej odvzamejo človeške lastnosti, kar jim da večjo moč, da se lahko še bolj izživljajo nad novinci.

Prav tako smo potrdili tretjo hipotezo, da bodo učno manj uspešni dijaki pogosteje fazanirali. To pomeni, da je bilo pri njih zabeleženih več aktivnosti, povezanih s fazaniranjem, tako pri nedolžnem fazaniranju kot pri fazaniranju z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnem fazaniranju. Bolj pogosto kot učno uspešni so izvajali aktivnosti, ki bi jih lahko uvrstili med medvrstniško nasilje. Hkrati pa smo ugotovili, da so stališča učno manj uspešnih dijakov do fazaniranja bolj tolerantna oz. manj negativna kot pri učno uspešnih dijakih, ki imajo izrazitejša negativna stališča do fazaniranja (pomembnost razlik med dijakih je možno sprejeti s 5,8 % tveganjem). V povezavi s stališči lahko omenimo teorijo pričakovanega vedenja (Ajzen in Fishbein, 1980, v Radovan, 2001), ki predpostavlja, da je vedenje odvisno od posameznikove razlage situacije in prepričanj, ki jih ima v zvezi z določeno situacijo. Teorija vključuje tri komponente, in sicer stališča, subjektivne norme in vedenjske namere. Stališča v tem modelu zajemajo negativna in pozitivna stališča do izvedbe neke namere. Pod subjektivnimi normami razumemo družbene norme in vse druge pritiske s strani družbe. Subjektivne norme izhajajo iz normativnega prepričanja in motivacije. Vedenjske namere pa ponazarjajo zaznavo posameznika o lahkotnosti ali težavnosti nekega vedenja. Če se dijakom zdi neko vedenje bolj sprejemljivo, je tako večja verjetnost, da se bodo tako tudi vedli. Aktivnosti v okviru fazaniranja bodo tako izvajali takrat, ko bodo menili, da to odobrava tudi njihova referenčna skupina, tj. vrstniki in šola. Bolj tolerantna stališča učno manj uspešnih dijakov do fazaniranja zelo verjetno vplivajo na njihovo vedenje, tj. pogostejše fazaniranje novincev.

Zanimivo je, da prav učno uspešni dijaki v večji meri kot učno manj uspešni zaznavajo šolsko klimo kot tako, da lahko v večji meri zaupajo profesorjem. Ugotovili smo, da se dijaki, ki so učno uspešnejši, pogosteje poiščejo pomoč profesorjev v primeru nadlegovanja.

Gregory idr. (2010) pravi, da sta struktura in podpora dva vidika šolske klime, pomembna za mladostnikovo varnost v šoli. Dosledno izvrševanje šolske discipline, kar predstavlja strukturo in razpoložljivost odraslih, ki jih skrbi za mladostnike in predstavlja podporo, je povezano s šolsko varnostjo. Tako kot opozarja Essex (2014), je pomembna pazljivost strokovnih delavcev, da spremljajo dogajanje v šoli in ukrepajo, še preden aktivnosti uidejo izpod nadzora. Tako kot pravita S. Pečjak in T. Pirc (2018), je šolska disciplina z jasnimi pravili in podporo pedagoških delavcev ključna tudi pri pojavu neuradnega fazaniranja. Zato je pomembno na šoli smiselno seznaniti starejše dijake glede pravil v zvezi z neuradnim fazaniranjem, dijake novince pa s pravicami, ki jih imajo pri fazaniranju (npr. da jih nihče ne sme prisiliti v izvajanje aktivnosti, če z njimi ne soglašajo).

Pri obravnavi pojava fazaniranja v zvezi s šolskim okoljem lahko potegnemo vzporednice z medvrstniškim nasiljem. Orphinas in Horne (2006) predpostavljata, da na ravni šolskega okolja k temu nasilju v veliki meri prispeva neugodna šolska klima, odsotnost utečenih postopkov v primeru trpinčenja na šoli, negativni odnosi med učitelji in učenci, pomankljiv nadzor in odrasli, ki so agresivni drug do drugega in ponižujejo učence. Verbnik Dobnikar (2002, v Košir, 2013) pa izpostavlja jasno izoblikovano stališče nenasilne kulture na ravni šole in vključenost celotnega kolektiva za preprečevanje nasilja, kar lahko prenesemo tudi na področje fazaniranja. Tudi na šolah, kjer učenci zaznavajo višjo stopnjo podpore s strani pedagoških delavcev na šoli, se nanje raje obrnejo, ko so žrtve medvrstniškega nasilja ali pa ga opazijo (Eliot idr., 2010).

Ugotovili smo, da večina dijakov poroča, da fazaniranje traja do enega tedna. Več kot polovica dijakov (55 %) dijake novince fazanira en dan, le redko (v 3 %) pa poteka fazaniranje dlje kot en teden. Pri tem so dijaki novinci pogosto neprostovoljno vključeni v tovrstne aktivnosti (Cimino, 2013; Pečjak in Pirc, 2018). V primerjavi z neuradnim fazaniranjem aktivnosti pri uradnem delu potekaj krajši čas, vsi dijaki so namreč poročali, da poteka uradni del fazaniranja največ dve do tri ure, torej eno dopoldne. Starejši dijaki bi se morali zavedati, da so aktivnosti v okviru fazaniranja primerne samo v času, ko poteka uradna prireditev sprejema dijakov na šoli, in samo, če se dijak novinec strinja z udeležbo pri aktivnosti. Novince pa bi bilo potrebno predhodno seznaniti, da jim šolska pravila dajejo pravico, da se odločijo, ali želijo sodelovati pri uradnem in tudi pri neuradnem fazaniranju. Z izvajalci, torej starejšimi dijaki, pa bi se morali dogovoriti, da so aktivnosti sprejemljive samo v času uradnega dela fazaniranja in ne zunaj tega časovnega okvira.

V raziskavi smo dijake izvajalce povprašali po kriterijih, po katerih izbirajo novince za fazaniranje. Ti so v več kot polovici primerov navedli, da so novince izbirali naključno, torej, da so slučajno ti prišli mimo. Drugi najbolj pogost kriterij je, da so delovali mlajši in tretji, da so se delali »frajerje«. Pogosto so sami dodatno dopisali, da so izbrali novince, ki so jih poznali od prej ali pa so bili njihovi sorojenci. V ameriški študiji sta Hoover in Pollard (2000) ugotovila podobno – da je za novinca večja verjetnost, da bo deležen hazinga, če osebno pozna posameznike, ki so bili v preteklosti podvrženi takim oblikam iniciacije.

Naši rezultati kažejo, da najpogosteje neuradno fazaniranje poteka v okolici šole in na avtobusnih postajah, kjer se starejši dijaki izvajajo aktivnosti nad novinci. Fazaniranje se torej pogosto dogaja na javnih mestih, kjer so opazovalci, ki s tem, da ne reagirajo ali pa celo spodbujajo izvajalce, te aktivnosti potekajo naprej in postajajo normalizirane. Zato bi morali

biti kot opazovalci (starejši dijaki ali odrasli), tako na šoli kot izven nje, pozorni predvsem na aktivnosti, ki smo jih uvrstili v fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja ter nasilno fazaniranje. Vendar pa ne smemo spregledati tudi aktivnosti v okviru nedolžnega fazaniranja. Kljub temu da jih ne pojmujejo za nevarne same po sebi, so lahko pogosto za novince tudi zelo neprijetne in frustrirajoče. Šola mora postavljati pravila, med drugim to, da je pomembno, da se dijaki novinci strinjajo z izvajanjem aktivnosti. Kot sta izpostavili že S. Pečjak in T. Pirc (2018), je fazaniranje potrebno omejiti na določene ure v aktivnosti šole. Prav tako naj bo popolnoma prostovoljno; če se dijaki novinci ne želijo udeležiti aktivnosti, naj ne bodo za to kaznovani. Aktivnosti v okviru fazaniranja pa lahko starejši dijaki nadomestijo z drugimi aktivnostmi za izgradnjo skupnosti, kot so npr. spoznavni vikendi z novinci, skupaj z učitelji ipd. Lundeen (2013) opozarja na pomembno vlogo organizacije, ki ji skupina pripada, v našem primeru je to šola. Raziskave kažejo, da je dosledno izvajanje šolske discipline povezano s šolsko varnostjo, manj medvrstniškega nasilja in viktimizacije (Gregory idr., 2010). Tudi če je nevarnega fazaniranja manj v primerjavi z nedolžnim fazaniranjem in fazaniranjem z elementi medvrstniškega nasilja, pa se moramo zavedati, da velja ohranjati ničelno toleranco do tega nasilja. Pedagoški delavci se morajo tako zavedati svoje odgovornosti in kot družba bi morali stremeti k temu, da se take oblike ne pojavljajo. Po pregledu pristojnosti, ki jo ima šola glede fazaniranja smo ugotovili, da ima največjo vlogo ravnatelj. Po 49. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007), ki določa pristojnosti ravnateljev, je ta tisti, ki odloča o vzgojnih ukrepih. Za učinkovito preventivo pri tem nasilju bi morale šole postaviti jasno strukturo (pravila), s katerimi morajo biti jasno seznanjeni tako starejši dijaki kot novinci. Prav tako pa bi bilo treba omogočiti podporo dijakom-novincem. Na nekaterih ameriških šolah imajo celotedensko aktivnost, posvečeno ravno ozaveščanju o hazingu, o pravicah novincev ter odgovornosti učencev izvajalcev hazinga in pedagoškega osebja. Podobno prakso bi lahko vpeljali npr. tudi pri nas prvi teden srednješolskega izobraževanja.

Omejitve raziskave

Raziskava, ki smo jo izvajali, ima tudi nekaj omejitev. Prva je priložnostni vzorec, ki smo ga imeli. Za boljši vpogled v fazaniranje bi bilo potrebno še dodatno razširiti vzorec in vključiti več slovenskih šol. Zavedamo se, da gre za kompleksen problem, ki ga je težko izmeriti, saj gre za pojav, ki ga mnogi ne odobravajo. Zato posledično nekateri dijaki izvajalci težijo k dajanju socialno zaželenih odgovorov. Prav tako bi bilo primerno študijo izvajati vzdolžno, saj bi tako dobili boljši vpogled v dinamiko aktivnosti v okviru fazaniranja vsaj tekom ene generacije in na nekaterih šolah. Prav tako bi bilo smiselno spremljali učinke morebitnih ukrepov, ki jih šole izvajajo v izogib neuradnemu fazaniranju.

Za nadaljne raziskovanje svetujemo, da raziskovalci podrobneje raziščejo tudi stališča strokovnih delavcev in širše javnosti do fazaniranja. Tako bi dobili bolj celosten vpogled v ta pojav. Saj, kot pravi Lundeen (2013), bi bilo potrebno s problemom fazaniranja oz. hazinga seznanjati pedagoške delavce že v osnovnih šolah, saj raziskave kažejo, da so lahko že učenci v višjih razredih osnovne šole izpostavljeni tovrstnim aktivnostim. Seznanjati bi jih bilo potrebno, kaj to sploh je, ter spoznavati učinkovite metode, kako se boriti proti nasilnemu hazingu in komu poročati, ko se ta pojavi.

Zaključki

Fazaniranje, kot obred sprejema dijakov novincev v srednje šole je še vedno močno razširjen pojav v slovenskem srednješolskem sistemu, saj sta po poročanju dijakov prisotni obe obliki – neuradno fazaniranje na več kot polovici srednjih šol in uradno fazaniranje na vseh šolah. Kljub temu, da smo ugotovili, da večina aktivnosti spada med nedolžne oblike fazaniranja, ki jih ne zaznavamo kot škodljive, se še vedno pojavlja fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje. Svetujemo, da šole, predvsem vodstvo, jasno izrazijo, da imajo ničelno toleranco do nasilja. V svojih ukrepih naj pripravijo celoten načrt, kako ukrepati v primeru, ko fazaniranje uide izpod nadzora. Vodstvo naj sprejme odgovornost za uradno in neuradno fazaniranje, tako kot ugotavljata S. Pečjak in T. Pirc (2018) pa naj se novinci sami odločijo, ali se bodo udeležili uradnega fazaniranja ali ne, oz. se odločijo pri katerih aktivnostih želijo sodelovati. Fazaniranje naj poteka samo ob določenih urah in v šolskem okolju v okviru uradnega fazaniranja. Pedagoški delavci in dijaki bi se morali bolj zavedati, kako pomemben je pozitiven vstop novincev v srednje šole. Fazaniranje lahko zamenjajo prijetnejše aktivnosti, kot so izleti na začetku leta, povezovanje razreda, delavnice itd.

Pri tem ozaveščanju dijakov in pedagoških delavcev na šolah lahko sledimo naslednji opori Lundeena (2013), kako lahko dijaki sami prepoznajo, ali gre za hazing in ali so vanj vključeni. Če se posameznik sprašuje, ali neka aktivnost sodi v hazing ali ne, potem je zelo velika verjetnost, da sodi. In če je v dvomih, naj pokliče učitelja, trenerja ali drugo odgovorno osebo in ji pove.

Pri spoprijemanju z neuradnim fazaniranjem je pomembno, da smo nanj pozorni in da ga čimprej prepoznamo ter ne dovolimo, da se nadalje razvija. To velja tako za učence kot za učitelje in druge zaposlene v šoli. Lundeen (2013) je oblikoval nekaj smernic, kako se lahko vzgojno-izobraževalne institucije izognejo hazingu oz. ga vsaj zamnjšajo, kar je dobro izhodišče tudi za razmišljanje o fazaniranju.

- Priporoča, da se v šolah osredotočajo na to, da vzgojijo in opolnomočijo močne in zanesljive vodje dijakov, ki bodo s svojim zgledom in dejanji vodili skupino.
- Svetuje, da v šolah zagotovijo pozitivne alternative, torej nadomestitve hazingu. To so lahko dejavnosti, ki pripomorejo k izgradnji skupnosti.
- Priporoča, da se odgovorni v šolah (ravnatelj in učitelji) redno srečujejo z vodji dijakov (raznih moštev, razrednimi predsedniki) ter se z njimi pogovarjajo o svojih pogledih in politiki glede hazinga. Določijo naj jasna pravila.
- Skupaj naj si pregledajo primere, kjer je bila iniciacija primerna in nihče od udeleženi ni bil prizadet. Preučijo naj dobre prakse ter tako poiščejo alternative, ki so primerne za iniciacijske obrede.
- Svetuje, naj se vzpostavi sistem mentorstva. Vsakega novinca naj povežejo s starejšim dijakom, ki bo zanj odgovoren. Novinec se bo lahko tako obrnil na starejšega glede vseh informacij. V šoli naj zagotovijo, da bo res jasno, da mora mentor vedno zaščititi novinca.
- Šola naj spodbuja novince, da poročajo o hazingu v primeru, da so udeleženi kot tarče ali kot opazovalci.

S pričujočo raziskavo smo predstavili perspektivo dijakov izvajalev pri fazaniranju, saj se večina raziskav usmerja na poročanje dijakov novincev, ki so tarče, le redke pa na poročanje izvajalcev tega obreda. Poleg tega pa smo še prikazali izvor hazinga/fazaniranja in izpostavili učinkovite ukrepe (o katerih poročajo tuji raziskovalci), ki jih lahko tudi naše šole uvedejo za čim prijetnejši sprejem in počutje novih dijakov. Strokovni delavci lahko s to nalogo pridobijo koristne informacije, kako prepoznati medvrstniško nasilje – tudi pri fazaniranju, ki se večkrat giblje v »sivem območju«.

Reference

- Allan, E. J. in Madden, M. (2008). *Hazing in view: College students at risk*. University of Maine: College of Education and Human Development. Pridobljeno s https://www.stophazing.org/wp-content/uploads/2014/06/hazing_in_view_web1.pdf
- Allan, E.J., Kerschner, D. in Payne, J.M. (2018). College Students Hazing Experiences, Attitudes, and Perceptions: Implications for Prevention. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 56(1), 32–48. <https://doi.org/10.1080/19496591.2018.1490303>
- Aronson, E. in Mills, J. (1959). The effect of severity of initiation on liking for a group. *The Journal of abnormal and social psychology*, 59(2), 177–181. <https://doi.org/10.1037/h0047195>
- Bandura, A. (1995). Social learning. V A. S. R. Manstead in M. Hewstone (ur.), *Blackwell encyclopedia of social psychology* (str. 600–606). Oxford: Blackwell.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193–209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Bečaj, J. (2010). *Šolska kultura in sodelovanje. Posvet in usposabljanje ravnateljcev in vodij PUZ-ov*. Pridobljeno s <https://www.slideserve.com/stacey/janez-be-aj-olska-kultura-in-sodelovanje>
- Bečaj, J. (2001). Razrednik in šolska kultura. *Sodobna pedagogika*, 52(1), 32–44.
- Baumeister, R. F. in Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire to interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Campo, S., Poulous, G. in Sipple J. W. (2005). Prevalence and Profiling: Hazing Among College Students and Points of Intervention. *American Journal of Health and Behavior*, 29(2), 137–149. <https://doi.org/10.5993/AJHB.29.2.5>
- Cerar, G. (2017). *Fazaniranje je lahko pozitivna izkušnja, vendar tudi nesprejemljiva oblika nasilja*. Pridobljeno s <http://www.times.si/crna-kronika/fazaniranje-je-lahko-pozitivna-izkusnja-vendar-tudi-nesprejemljiva-oblika-nasilja--88b98b653cd40544919fddb54d1289716fba4e21.html>
- Cerar, G. (2018). *Za 184.169 učencev in 73.200 dijakov se je začelo novo šolsko leto*. Pridobljeno s <https://www.rtvsllo.si/slovenija/za-184-169-ucencev-in-73-200-dijakov-se-je-zacelo-novo-solsko-leto/464846>
- Cimino, A. (2013). Predictors of hazing motivation in a representative sample of the United States. *Evolution and Human Behavior*, 34(6), 446–452. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2013.08.007>

- Conger, J. C., Conger, A. J., Costanzo, P. R., Wright, K. L. in Matter, J. A. (1980). The effect of social cues on the eating behavior of obese and normal subjects. *Journal of Personality*, 48(2), 258–271. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1980.tb00832.x>
- Cornell, D. G. (2012). The school climate bullying survey: Description and research summary. Pridobljeno s http://curry.virginia.edu/uploads/reso_urce_Library/School_Climate_Bullying_Survey_Description_for_Distribution_5-22-12.pdf
- Dias, D. in Sá, M. J. (2014). Initiation rituals in university as lever for group cohesion. *Journal of Further and Higher Education*, 38(4), 447–464. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2012.722198>
- Diener, E., Dineen, J., Endresen, K., Beaman, A. L. in Fraser, S. C. (1975). Effects of altered responsibility, cognitive set, and modeling on physical aggression and deindividuation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(2), 328–337. <https://doi.org/10.1037/h0076279>
- Eliot, M., Cornell, D., Gregory, A. In Fan, X. (2010). Supportive school climate and student willingness to seek help for bullying and threats of violence. *Journal of School Psychology*, 48, 533–553. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2010.07.001>
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- FIPG, *Risk management manual*. (2013). Pridobljeno s <https://cap.uncg.edu/wp-content/uploads/FIPG-Risk-Management-Manual.pdf>
- Gregory, A., Cornell, D., Fan, X., Sheras, P., Shih, T. H. in Huang, F. (2010). Authoritative school discipline: High school practices associated with lower bullying and victimization. *Journal of Educational Psychology*, 102(2), 483–496. <https://doi.org/10.1037/a0018562>
- Geisert, C. M. (2010). Athletic hazing in the Nebraska State College System: An introductory investigation (Doctoral dissertation, United States Sports Academy).
- Hazing prevention, org.* (b.d.). Pridobljeno s <https://hazingprevention.org/>
- Hoover, N. C. in Pollard, N. J. (2000). Initiation rites in American high schools: A national survey. Final Report. Pridobljeno s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED445809.pdf>
- Johnson, J. (2011). Through the liminal: A comparative analysis of communitas and rites of passage in sport hazing and Initiations. *Canadian Journal of Sociology*, 36(3), 199–227. <https://www.jstor.org/stable/canajsocahican.36.3.199>
- Kebler (2016). *Stališča dijakov do fazaniranja v povezavi z njihovimi izkušnjami* (Diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta Oddelek za psihologijo.
- Keller, K. M., Hall, K. C., Matthews, M., Marcellino, W., Mauro, J. A., in Lim, N. (2015). Hazing in the U.S. armed forces: Recommendations for hazing prevention policy and practice,

Santa Monica, CA: RAND. Pridobljeno s
https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR941.html

- Kolednik, A. (2017). *Kdaj krst dijakov postane nasilje?* Pridobljeno s
<https://siol.net/novice/slovenija/kdaj-krst-dijakov-postane-nasilje-foto-448050>
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- Lipkins, S. (2006). *Preventing hazing*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Lundeen, R. (2013). *Hazing: rituals of bondage*. Charleston, SC: Create Space.
- Milgram S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. New York: Harper & Row.
- Mlakar, P. (2017). *Ko "fazaniranje" ni več šala, ga prijavite*. Pridobljeno s
<https://www.dnevnik.si/1042783020/kronika/nezelena-dejanja-vplivajo-na-vs-a-podrocja-zivljenja-zrtev>
- Nacionalni inštitut za javno zdravje. (2017). Pridobljeno s <https://www.nijz.si/sl/tveganje-za-poskodbe-koze-pri-fazaniranju>
- Nuwer, H. (1999). *Wrongs of passage: Fraternities, Sororities, Hazing, and Binge Drinking*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Orpinas, P. In Horne, A. M. (2006). *Bullying prevention: Creating a positive school climate and developing social competence*. Washington, DC, ZDA: American Psychological Association.
- Owen, S., Burke, T. in Vichesky, D. (2008). Hazing in student organizations: Prevalence, attitudes, and solutions. *Oracle: the Research Journal of the Association of Fraternity/Sorority Advisors*, 3(1), 40–58.
- Pečjak, S. (2014). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Oddelek za psihologijo.
- Pečjak, S. (2016). *The questionnaire of hazing*. Unpublished instrument. Ljubljana: Faculty of Arts.
- Pečjak, S. in Pirc, T. (2017). Bullying and perceived school climate: Victims' and bullies' perspective. *Studia psychologica*, 59(1), 22–33.
- Pečjak, S. in Pirc, T. (2018). Unofficial hazing in secondary schools: Prevalence, activities, and attitudes. *Psychology in the Schools*, 56(2), 194–205. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1002/pits.22211>
- Pečjak, S. in Pirc, T. (2019). Unofficial hazing in secondary schools: Prevalence, activities, and attitudes. *Psychology in the schools*, 56(2), 194–205.

- Radovan, M. (2001). Kaj določa naše vedenje. *Psihološka obzorja*, 10(2), 101–112.
- Schein, E. H. (2004). *Organisational Culture and Leadership*. Third edition. San Francisco: Jossey – Bass.
- Statistični urad Republike Slovenije. (2017). Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6893>
- Sterner, R. (2008). The history of hazing in American higher education. *History of Hazing*, 1(1), 1–19. Pridobljeno s <https://ruthsterner.files.wordpress.com/2008/05/histpdf.pdf>
- Strawhum, J. M. (2016). *Psychological factors that underlie hazing perceptions: A mixed methods study* (Doctoral dissertation, The University of Nebraska-Lincoln). Pridobljeno s <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1272&context=cehsdiss>
- Triller, Z. (1999). *Merjenje psihosocialne klime na šoli*. Slovenj Gradec: Zavod RS za šolstvo.
- Varuh človekovih pravic. (2013). *Odgovor Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport v zvezi s »fazanimanjem«*. Pridobljeno s http://www.pravice-otrok.si/index.php?id=139&tx_ttnews%5Btt_news%5D=267&cHash=14062d57826c2eda251789bad55766d9
- Varuh človekovih pravic. (2013). *Stop obredom, ki posegajo v dostojanstvo otrok in kršijo njihove pravice!*. Pridobljeno s http://www.pravice-otrok.si/index.php?id=139&tx_ttnews%5Btt_news%5D=248&cHash=b3546a23dbc8b2b3cd909c3b73990008
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja /ZOFVI-UPB5/* (2007). Uradni list RS, št. 16 (23. 2. 2007). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-01-0718?sop=2007-01-0718>
- Zimbardo, P. G. (1995). The psychology of evil: A situationist perspective on recruiting good people to engage in anti-social acts. *The Japanese Journal of Social Psychology*, 11(2), 125–133.
- Zupančič, M. (2009). Mladostništvo. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija* (str. 510–612). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Priloge

Vprašalnik fazaniranja

Lepo pozdravljen/-a!

Pred teboj so trije vprašalniki. Prvi sprašuje o uradnem in **neuradnem »fazaniranju«** dijakov prvih letnikov (novincev) ob vstopu v srednjo šolo; drugi o tvojih stališčih do »fazaniranja« do dijakov-novincev; tretji pa o šolski klimi, kot jo zaznavaš na vaši šoli.

Prosimo te, da vprašanja pozorno prebereš in nanje iskreno odgovoriš. Zapisi v moški slovnični obliki veljajo za oba spola.

Najprej pa te prosimo, da zapišeš nekaj podatkov o sebi:

SPOL: M   Ž (obkroži)

STAROST: _____ (leta, meseci)

PROGRAM (obkroži):

- a) gimnazija (splošna in strokovna)
- b) srednje strokovno izobraževanje

UČNI USPEH (v preteklem letu – obkroži):

- a) boljši uspeh (prav dober ali odličen)
- b) slabši uspeh (nezadosten, zadosten ali dober)

VPRAŠALNIK 1

1. del

1. Imate na šoli organizirano uradno »fazaniranje« novincev?   DA   NE

Če si obkrožil DA, odgovori na vprašanje 2, če ga nimate, odgovori na vprašanje 3.

2. Koliko časa navadno traja organizirano »fazaniranje« (tisto, ki ga pripravi šola)?

- a) 1 uro ali manj   b) 2–3 ure   c) 1 dan   d) 2–5 dni   e) več kot 1 teden

3. Ali na šoli poteka/ se izvaja tudi NEURADNO »fazaniranje« (ki ga izvajajo dijaki sami)?

DA   NE

4. Koliko časa navadno traja na vaši šoli neuradno »fazaniranje«?

- a) 1 uro ali manj   b) 2–3 ure   c) 1 dan   d) 2–5 dni   e) več kot 1 teden

5. Kje vse poteka neuradno »fazaniranje«? (pri tem pomeni 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – včasih, 4 – pogosto in 5 – zelo pogosto)

	1	2	3	4	5

	nikoli	redko	včasih	pogosto	zelo pogosto
a) Na šolskih hodnikih	1	2	3	4	5
b) V straniščih na šoli	1	2	3	4	5
c) V okolici šole	1	2	3	4	5
d) V dijaškem domu	1	2	3	4	5
e) Na avtobusni postaji	1	2	3	4	5
f) V središču mesta	1	2	3	4	5
g) Na avtobusu	1	2	3	4	5
h) Drugje (napiši kje):	1	2	3	4	5

2. del

6. V kakšni vlogi si bil pri neuradnem »fazaniranju«?

- V 1. letniku sem bil tarča, v višjih letnikih pa samo opazovalec.
- Od 1. letnika naprej sem bil vedno le opazovalec.
- V 1. letniku sem bil tarča, v višjih letnikih sem izvajal »fazaniranje«.
- V 1. letniku sem bil opazovalec, v višjih letnikih sem izvajal »fazaniranje«.

Na nadaljnja vprašanja v VPRAŠALNIKU 1 odgovarjate samo tisti, ki ste pri 6. vprašanju obkrožili odgovor »c« ali »d« – torej tisti, ki ste bili v preteklih letih vsaj enkrat v vlogi izvajalca neuradnega »fazaniranja«. Ostali nadaljujte z odgovarjanjem na VPRAŠALNIKA 2 in 3.

7. Kdaj si bil prvič v vlogi aktivnega izvajalca neuradnega »fazaniranja«?

- v 2. letniku
- v 3. letniku
- v 4. letniku

8. V katerih letnikih si fazaniral? (obkrožiš lahko več odgovorov)

- v 2. letniku
- v 3. letniku
- v 4. letniku

9. Koliko novincev si neuradno »fazaniral« do sedaj? (napiši približno številko)

- v 2. letniku: _____
- v 3. letniku: _____
- v 4. letniku: _____

10. Po katerih kriterijih si izbiral, koga boš »fazaniral«? (pri tem pomeni 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – včasih, 4 – pogosto in 5 – zelo pogosto)

Dijak-novinec ...	1 nikoli	2 redko	3 včasih	4 pogosto	5 zelo pogosto
a) je bil na videz mlajši.	1	2	3	4	5
b) se je manj upiral (ni odgovarjal na napade;	1	2	3	4	5

bil je miren).					
c) je deloval prestrašeno, negotovo, sramežljivo.	1	2	3	4	5
d) je v nečem odstopal od povprečja (glede splošnega videza, obleke, teže, ...).	1	2	3	4	5
e) je bil socialno izoliran, sam.	1	2	3	4	5
f) se je delal »frajerja«.	1	2	3	4	5
g) je slučajno prišel mimo.	1	2	3	4	5

3. del

11. Pri vsaki spodaj navedeni aktivnosti označi, kako pogosto si z novinci izvajal posamezno aktivnost. Pri odgovarjanju imej v mislih **povprečno število teh aktivnosti na leto**, čeprav si morda v preteklih treh letih izvajal različne aktivnosti različno pogosto (ali pa določeno leto sploh nisi izvajal »fazaniranja«).

Odgovarjaš na petstopenjski lestvici (1 – nikoli, 2 – 1-krat, 3 – 2–3 krat, 4 – 4–7 krat, 5 – več kot 7-krat).

V POVPREČJU NA LETO ...		1 nikoli	2 1x	3 2–3 x	4 4–7- krat	5 več kot 7- krat
1.	Novince sem popisal z barvnimi flomastri in drugimi pisali (po koži in/ali oblačilih).	1	2	3	4	5
2.	Ob srečanju z novinci sem se oglašal s »frrrrr...«.	1	2	3	4	5
3.	Od novinca sem zahteval, da javno nastopa pred publiko (npr. poje ali pleše, recitira, ...).	1	2	3	4	5
4.	Pobarval sem novinca z barvnim pršilom (po laseh, koži, oblačilih, ...).	1	2	3	4	5
5.	Od novinca sem zahteval, da uprizori neko aktivnost (npr. vesla po hodniku; tuli v luno; piha v navidezno svečo, ...).	1	2	3	4	5
6.	Od novinca sem zahteval, da stopi v stik s točno določenimi osebami (znanimi in/ali neznanimi).	1	2	3	4	5
7.	Od novinca sem zahteval, da izvede določene aktivnosti z zavezanimi očmi.	1	2	3	4	5
8.	Prisilil sem novinca, da nosi oblačila, ki ga spravljajo v zadrego.	1	2	3	4	5
9.	Novincu sem odredil nalogo merjenja velikih razdalj (npr. z vžigalico, cigareto, kovancem, ...).	1	2	3	4	5
10.	Poškropil/polil sem novinca z vodo.	1	2	3	4	5
11.	Prisilil sem novinca k uživanju ekstremno pekoče hrane (feferonov, paprike, čilija, ...).	1	2	3	4	5
12.	Obmetaval sem novince s hrano (jajci, paradižniki, ...).	1	2	3	4	5
13.	Poškropil sem novinca z vodo, nato pa ga posul še z	1	2	3	4	5

V POVPREČJU NA LETO ...		1 nikoli	2 1x	3 2–3 x	4 4–7- krat	5 več kot 7- krat
moko.						
14.	Obmetaval sem novinca s koruzo.	1	2	3	4	5
15.	Zahteval sem od novinca, da je osebni služabnik starejšemu dijaku (npr., da mu nosi torbo).	1	2	3	4	5
16.	Zahteval sem od novinca, da simulira (odigra vlogo) spolni odnos z nasprotnim ali istim spolom.	1	2	3	4	5
17.	Zahteval sem od novinca, da nadleguje neznano osebo.	1	2	3	4	5
18.	Spodbujal sem novinca k pitju pretiranih količin alkohola.	1	2	3	4	5
19.	Prisilil sem novinca k pitju ali prehranjevanju s snovmi, ki se normalno ne uživajo.	1	2	3	4	5
20.	Novinca sem udaril, brcnil.	1	2	3	4	5
21.	Novincu sem opral glavo v straniščni školjki.	1	2	3	4	5
22.	Zahteval sem od novinca, da ukrade ali uniči tujo lastnino.	1	2	3	4	5
23.	Prisilil sem novinca, da popije veliko količino alkohola do te mere, da je čutil slabost ali da se je onesvestil.	1	2	3	4	5

VPRAŠALNIK 2

a) Pozorno preberi naslednje trditve in obkroži, v kolikšni meri se strinjaš s posamezno trditvijo.

Pri tem pomeni: **1** – sploh se ne strinjam, **2** – ne strinjam se, **3** – delno se strinjam, **4** – strinjam se, **5** – popolnoma se strinjam.

		1 sploh se ne strinjam	2 ne strinjam se	3 delno se strinjam	4 strinjam se	5 popolnoma se strinjam
1.	»Fazaniranje« je izživljanje starejših dijakov nad mlajšimi novinci.	1	2	3	4	5
2.	Namesto, da bi starejši dijaki pomagali novim dijaku, jih maltretirajo.	1	2	3	4	5
3.	»Fazaniranje« je otročje in odraz nezrelosti.	1	2	3	4	5
4.	Vsak novinec bi se moral sam odločiti, ali želi biti »fazaniran« ali ne.	1	2	3	4	5
5.	»Fazaniranje« je nepotrebno, saj imajo novi dijaki že tako veliko težav z navajanjem na novo okolje.	1	2	3	4	5

		1 sploh se ne strinjam	2 ne strinjam se	3 delno se strinjam	4 strinjam se	5 popolnoma se strinjam
6.	»Fazaniranje« je bedno, ker se nekateri nad drugimi izživljajo preko vseh meja.	1	2	3	4	5
7.	»Fazaniranja« bi se dijaki novinci morali udeležiti prostovoljno.	1	2	3	4	5
8.	»Fazaniranje« bi morali prepovedati na vseh šolah.	1	2	3	4	5
9.	»Fazaniranje« je nesmiselno, saj lahko pri novincih razvijemo občutek pripadnosti tudi na drug način.	1	2	3	4	5
10.	»Fazaniranje« je sadizem starejših dijakov nad mlajšimi.	1	2	3	4	5
11.	»Fazaniranje« pušča novincem psihične posledice.	1	2	3	4	5
12.	»Fazaniranje« je totalno nepotrebno.	1	2	3	4	5
13.	»Fazaniranje« povzroča dijakom-novincem travme.	1	2	3	4	5
14.	Pri »fazaniranju« bi morala šola postaviti jasna pravila, kaj se lahko počne in česa se ne sme.	1	2	3	4	5

VPRAŠALNIK 3

Pri vsaki trditvi izberi tisti odgovor, ki velja za vašo šolo oz. zate.

Pri tem pomeni: 1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – strinjam se, 4 – popolnoma se strinjam.

		1 Sploh se ne strinjam	2 Ne strinjam se	3 Strinjam se	4 Popolnoma se strinjam
1.	Vrstniško nasilje na tej šoli je problem.	1	2	3	4
2.	Če bi me drug dijak nadlegoval, bi to povedal profesorju ali drugi odrasli osebi na šoli.	1	2	3	4
3.	Dober občutek je, kadar koga od vrstnikov na šoli užalim, ignoriram ali ga izločim iz skupine.	1	2	3	4
4.	Dijake na tej šoli pogosto žalijo zaradi njihovih oblačil ali zunanje videza.	1	2	3	4
5.	Dijaki na tej šoli poskušajo ustaviti nasilje, kadar vidijo, da se dogaja.	1	2	3	4
6.	Če bi nekdo od dijakov v šolo prinesel nož (ali drugo orožje), bi to povedal profesorju ali drugi odrasli osebi na šoli.	1	2	3	4
7.	Če znaš manipulirati z drugimi, te bodo vsi	1	2	3	4

		1 Sploh se ne strinjam	2 Ne strinjam se	3 Strinjam se	4 Popolnoma se strinjam
	občudovali.				
8.	Dijake na tej šoli pogosto ponižujejo zaradi njihove narodnosti.	1	2	3	4
9.	Profesorji na tej šoli jasno povedo dijakom, da nasilja ne bodo dopuščali.	1	2	3	4
10.	Če bi nekdo od dijakov govoril o tem, da bo nekoga ubil, bi to povedal profesorju ali drugi odrasli osebi na šoli.	1	2	3	4
11.	Včasih imaš samo dve možnosti – da je nekdo nasilen do tebe ali da si ti prvi nasilen do njega.	1	2	3	4
12.	Če povem profesorju, da sem žrtev vrstniškega nasilja, bo ta naredil nekaj, da mi pomaga.	1	2	3	4
13.	Na tej šoli so odrasli, h katerim lahko grem, če imam problem z vrstniki.	1	2	3	4
14.	Če ti je neprijetno žaliti druge, se norčevati iz njih, jih izločiti iz skupine, se nekateri dijaki ne bodo hoteli družiti s tabo.	1	2	3	4
15.	Dijaki povedo profesorjem, kadar so njihovi sošolci žrtve vrstniškega nasilja.	1	2	3	4
16.	Profesorjem na tej šoli je resnično mar, da se dobro počutim.	1	2	3	4
17.	Če ti nekdo grozi, ga lahko udariš.	1	2	3	4
18.	Na tej šoli je veliko draženja v zvezi s seksualnimi temami.	1	2	3	4
19.	Dijaki, ki so žrtve vrstniškega nasilja ali draženja, si to večinoma zaslužijo.	1	2	3	4
20.	Včasih je izvajanje nasilja nad vrstniki zabavno.	1	2	3	4
21.	Dijaki na tej šoli pripadajo manjšim skupinam, ki se med seboj ne razumejo.	1	2	3	4

Pri vsaki trditvi izberi tisti odgovor, ki velja zate oz. dopiši.

Pri spodnjih trditvah označi, koliko trditve držijo zate pri razlagi tega, zakaj si »fazaniral«
dijake novince. *Pri tem pomeni: 1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – delno se strinjam, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam.*

	1 sploh se ne strinja m	2 ne strinja m se	3 delno se strinja m	4 strinja m se	5 popolno ma se strinjam

		1 sploh se ne strinja m	2 ne strinja m se	3 delno se strinja m	4 strinja m se	5 popolno ma se strinjam
1.	S »fazanimanjem« starejši dijaki novincem pokažemo, kje je njihovo mesto na šoli.	1	2	3	4	5
2.	Starejši dijaki s »fazanimanjem« novincev ohranimo svojo čast.	1	2	3	4	5
3.	To, da popišemo novinca, ni tako hudo, kot da bi ga pretepli ali napili.	1	2	3	4	5
4.	S »fazanimanjem« ni nič narobe, saj nima nobenih posledic za novince.	1	2	3	4	5
5.	»Fazaniral« sem zato, ker sem bil v skupini z drugimi dijaki, ki so to počeli.	1	2	3	4	5
6.	Drugo:	1	2	3	4	5

NAJLEPŠA HVALA ZA SODELOVANJE!

Soglasje udeleženca

SOGLASJE UDELEŽENCA K SODELOVANJU V RAZISKAVI

Naslov raziskave: Dijaki, ki »fazanirajo«: njihova stališča in zaznave šolske kulture

Vabljeni ste k sodelovanju v raziskavi, ki v okviru magistrskega študija poteka na Oddelku za psihologijo, Filozofske fakultete, Univerze v Ljubljani. Raziskavo izvaja Jerca Šubic pod mentorstvom red. prof. dr. Sonje Pečjak.

Namen raziskave je preučiti obred neuradnega »fazaniranja« z vidika dijakov, ki ga izvajajo. Preučiti želimo njihova stališča do »fazaniranja« ter njihovo zaznavo šolske kulture pri tem pojavu ter ugotoviti morebitne razlike med pogostostjo in vrstami »fazaniranja« pri starejših dijakih glede na njihova stališča, zaznana šolsko klimo in nekatere sociodemografske in učne značilnosti (spol, srednješolski program in učni uspeh).

V kolikor se odločite za sodelovanje bo vaša naloga izpolniti vprašalnik, v katerem vas bomo vprašali po uradnem in neuradnem »fazaniranju« dijakov prvih letnikov (novincev) ob vstopu v srednjo šolo, o vaših stališčih do »fazaniranja« in empatiji do dijakov novincev ter o šolski klimi, kot jo zaznavate na vaši šoli.

Sodelovanje v raziskavi bo zahtevalo približno 20 minut. Za udeležbo v raziskavi ne boste dobili nobenega nadomestila.

Udeležba v raziskavi ne prinaša posebnih tveganj. Vaše sodelovanje v raziskavi je v celoti prostovoljno in ga lahko kadarkoli prekinete brez posledic.

Storili bomo vse, da zaščitimo vašo zasebnost. Rezultati bodo shranjeni pod raziskovalnim geslom. Vaša identiteta v nobenem primeru ne bo razkrita.

V primeru morebitnih dodatnih vprašanj se lahko obrnete na Jerco Šubic (jerca.subic@gmail.com).

S podpisom jamčim, da sem izjavo prebral/-a in da sem dobil/-a priložnost za postavitev vprašanj v zvezi z raziskavo. Potrjujem svojo privolitev za udeležbo v opisani raziskavi ter dovolim uporabo rezultatov v pedagoške in znanstveno-raziskovalne namene.

Datum:

Ime in priimek udeleženca:

Podpis:

Izjava o avtorstvu dela, tehnični brežhibnosti magistrskega dela, etični ustreznosti izvedene magistrske raziskave in konfliktu interesov

Spodaj podpisana avtorica magistrskega dela, Jerca Šubic, izjavljam, da je magistrsko delo v celoti rezultat mojega samostojnega dela in je oblikovano v skladu s predvidenimi strokovnimi in jezikovnimi standardi. Raziskava je bila izvedena v skladu s Kodeksom poklicne etike psihologov in pri izvedbi ni prišlo do konfliktov interesov. V celoti prevzemam odgovornost za tehnično in jezikovno brežhibnost magistrskega dela.

Ljubljana, september 2020

Jerca Šubic